

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalous / Juridiikka ja julkishallinto

Anna Pieninkeroinen

KUOLINPESÄN ASIOIDEN HOITAMINEN PANKIN NÄKÖKULMASTA –
HANDELSBANKEN KOTKA

2013

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalouden koulutusohjelma

PIENINKEROINEN, ANNA	Kuolinpesän asioiden hoitaminen pankin näkökulmasta – Handelsbanken Kotka
Opinnäytetyö	58 sivua + 6 liitesivua
Työn ohjaaja	Lehtori Päivi Ollila
Toimeksiantaja	Svenska Handelsbanken Ab (julk.), Suomen sivukonttori- toiminta
Joulukuu 2013	
Avainsanat	kuolinpesä, kuolinpesän hallinto, kuolinpesän pankkiasiat, perukirja, velkavastuu

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on olla pankin toimihenkilöiden apuna kuolinpesätilanteiden hoitamisessa. Tarkoitus on pyrkiä helpottamaan pankin henkilökunnan toimintaa kuolinpesätapauksissa ja niiden oikeanlaisessa hoitamisessa. Työssä selvitetään kuolinpesään liittyvät määritelmät sekä tarkastellaan kuolinpesän pankkiasioiden hoitamista pankin näkökulmasta. Opinnäytetyössä selvitetään, kuka kuolinpesän pankkiasioita saa hoitaa ja mitä asiakirjoja pankki tarvitsee.

Opinnäytetyön teoreettisena pohjana on käytetty perhe- ja perintöoikeudellista kirjallisuutta sekä lakeihin pohjautuvaa pankin omaa muistiota. Lisäksi lähteenä on käytetty aiheeseen liittyvää lainsäädäntöä, Internet-sivustoja sekä käytännön kokemuksia. Teoreettisen viitekehyksen tarkoituksena on selvittää kuolinpesään liittyvät käsitteet ja asiat, joihin viitataan kuolinpesän pankkiasioiden käsittelyssä. Opinnäytetyössä tuodaan esille käytännön tilanteita, joita pankin toimihenkilö voi työssään kohdata. Tilanteissa kerrotaan, miten pankissa on kunkin tapauksen kohdalla toimittu.

Opinnäytetyö toimii oppaana ja ohjenuorana pankin toimihenkilöille. Opinnäytetyö auttaa toimihenkilöitä teoreettisessa osaamisessa ja oikeanlaisessa toiminnassa käytännötilanteissa.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Business Administration

PIENINKEROINEN, ANNA

Handling Decedent's Estate Matters from Bank's Point of View – Handelsbanken Kotka

Bachelor's Thesis

58 pages + 6 pages of appendices

Supervisor

Päivi Ollila, Senior lecturer

Commissioned by

Svenska Handelsbanken Ab (publ), Finland branch

December 2013

Keywords

bank matters of estate, estate, estate inventory deed, liability for debts, management of estate

The aim of this bachelor's thesis was to help bank officials in handling decedent's estate matters. This thesis explains the definitions of an estate and views bank matters of estate from bank's point of view. This thesis also explains who is allowed to handle decedent's estate matters at bank and what documents are required.

The theoretical background is constructed from literature of family and inheritance law and also bank's own memo based on laws. Web pages which contain legislation are also used as a source for theoretical background. The aim of the theoretical background is to explain concepts and matters of decedent's estate and how bank should handle it. This thesis also includes practical situations that bank officials might possibly meet in their line of work. Thesis also shows what kind of acts bank has performed in each different case.

This thesis works as a guideline and precept for bank officials. It helps the officials in the theoretical knowledge and in practical situations at work.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	7
2	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	8
3	KUOLINPESÄ	9
	3.1 Kuolinpesän osakkaat	9
	3.1.1 Lakimääräiset perilliset	9
	3.1.2 Leski kuolinpesän osakkaana	10
	3.1.3 Testamentinsaaja	10
	3.1.4 Valtio perinnönsaajana	11
	3.1.5 Toissijaiset perilliset	11
	3.1.6 Ottolapset	12
	3.1.7 Edunvalvottava kuolinpesän osakkaana	13
	3.2 Perillisittä kuollut	15
	3.3 Perinnöstä luopuminen	16
	3.4 Perintöosuuden luovuttaminen	16
	3.5 Perukirja	17
	3.6 Perunkirjoitus	19
	3.6.1 Perunkirjoituksen toimittamisvelvollisuus	19
	3.6.2 Perunkirjoitustilaisuuteen kutsuminen	20
	3.6.3 Pesänilmoittaja	20
	3.6.4 Pankkiasiat ennen perunkirjoitusta	20
	3.6.5 Pankkiasiat perunkirjoituksen jälkeen	21
	3.7 Kuolinpesän hallinto	22
	3.7.1 Yhteishallinto jakamattomassa kuolinpesässä	24
	3.7.2 Yhteishallintosopimuksen irtisanominen	24
	3.7.3 Edunvalvottava yhteishallintosopimuksen osakkaana	25
	3.7.4 Kuolinpesän osittainen jakamattomuus	26
	3.8 Kuolinpesän velkavastuu	26

3.8.1 Ylivelkainen kuolinpesä	27
3.8.2 Pesän osakkaan velkavastuu	28
3.8.3 Velkojen ja laskujen maksujärjestys	28
3.8.4 Vainaja velan takaajana tai pantinantajana	29
3.9 Pesänselvitys ja perinnönjako	30
3.10 Ositus kuolinpesässä	32
4 PERINTÖVEROTUKSEN PÄÄPIIRTEET	33
5 KUOLINPESÄN ASIAT PANKISSA	35
5.1 Tieto kuolemasta pankille	35
5.2 Vainajan pankkipalveluiden käyttöoikeudet	35
5.3 Kuolinpesän osakkaiden selvittäminen	36
5.4 Elinaikana tehdyt pankkisopimukset	38
5.4.1 Tilisopimukset	38
5.4.2 Vainajalta jääneet velat	38
5.4.2.1 Ylivelkainen pesä	39
5.4.2.2 Kuolinpesän velkavastuu	40
5.4.2.3 Velkojen maksujärjestys	41
5.4.3 Vainajan antama takaus tai vakuus	41
5.5 Kuolinpesän asioiden hoitaminen	42
5.6 Pesänselvitys ja perinnönjako	45
5.6.1 Perinnönjako yleistestamentilla	47
5.6.2 Perinnönjako erityistestamentilla	48
5.7 Ositus kuolinpesässä	49
6 SUREVAN ASIAKKAAN KOHTAAMINEN	49
7 ESIMERKKEJÄ KUOLINPESISTÄ	51
7.1 Ylivelkainen kuolinpesä	51
7.2 Toinen perillinen	52
7.3 Velallisen maksukyvyttömyys ja takaajan kuolema	54
8 POHDINTA	55
LÄHTEET	57

LIITTEET

Liite 1. Valtakirja kuolinpesän asioiden hoitamista varten

Liite 2. Perukirjan malli

1 JOHDANTO

Lähiomaisen kuollessa aiheutuu usein paljon käytännön järjestelyjä, joiden hoitaminen surun keskellä voi tuntua ylivoimaiselta. Vaikka suru ja ikävä voivatkin saada elämän tuntumaan raskaalta, tulisi vainajan omaisten tästä huolimatta jaksaa huolehtia myös kuolinpesän asiakirjoista ja pankkiasioista.

Jokainen kuolinpesä ja sitä ympäröivä elämä muodostavat yksilöllisen tilanteen. Olosuhteet voivat poiketa toisistaan paljonkin, jolloin pankin toimihenkilöiden on tärkeää tuntea kuolinpesää koskevat perustoimenpiteet sekä toimia pankkien omien toimintaohjeiden ja niitä ohjaavien lakien mukaisesti. Kun peruskäsitteet ja toimintatavat ovat selvillä, voidaan syventyä tapauksen tarkempaan yksityiskohtiin tai epäselvyyksiin ongelmien ratkaisemiseksi.

Kuolinpesän asioiden hoito voi olla vainajan omaisen kannalta usein herkkä tilanne, joka omalta osaltaan tuo lisää haastetta pankkien toimihenkilöiden työhön. Tilanteet on aina hoidettava tietynlaisella hienotunteisuudella ja silloinkin on muistettava toimia lain vaatimalla tavalla asiakasta kuitenkaan uuvuttamatta. Pankin toimihenkilöiden tulee olla selvillä myös siitä, mitä asiakirjoja ja selvityksiä pankki tarvitsee sekä siitä, mitä tietoja kenellekin saa luovuttaa ja minkälaisia toimenpiteitä kukin saa tehdä.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on olla pankkien toimihenkilöiden apuna kuolinpesätilanteiden hoitamisessa. Opinnäytetyössä käsiteltävät käytännön kuolinpesätapaukset ovat todellisia esimerkkejä pankkitoimihenkilöiden työstä ja niiden analysoinnilla pyritään helpottamaan pankin henkilökunnan toimintaa vastaantulevissa ongelmallisissa kuolinpesätapauksissa ja niiden oikeanlaisessa hoitamisessa.

Teoreettisena pohjana opinnäytetyössä käytetään perhe- ja jäämistöoikeudellista kirjallisuutta sekä lakeihin pohjautuvaa pankin omaa muistiota. Osa opinnäytetyön tekstistä perustuu omaan kokemukseen ja työssä opittuun tietoon. Opinnäytetyön empiirinen osa toteutetaan perehtymällä erilaisiin kuolinpesätilanteisiin pankin näkökulmasta sekä oikeanlaisiin toimintatapoihin niiden ratkaisemiseksi. Pankkitoimihenkilöiden käytännön työssä yhdistetään lähes poikkeuksetta sekä teoreettista että empiiristä tietotaitoa. Vaikka esimerkiksi vainaja sekä vainajan lähipiiri olisikin pankin henkilökunnalle tuttu, on toimihenkilöiden toimittava lain ja ohjeistuksen vaatimin tavoin tilanteessa kuin tilanteessa.

Vaikka aiheessa keskitytäänkin juridiseen puoleen, otin mukaan myös asiakkaan surua käsittelevän näkökannan. Surevan asiakkaan kohtaaminen voi joskus tuntua vaikealta eikä oikeita sanoja tilanteeseen tunnu löytyvän. Suuri osa tällaisesta tilannetajusta tulee tietenkin käytännön kokemuksien kautta, mutta mielestäni on hyvä perehtyä siihen myös teoreettisesti, jolloin niin sanottu ohjenuora voi olla apuna vaikeassa tilanteessa.

2 TAVOITTEET JA MENETELMÄT

Opinnäytetyön tavoitteena on olla pankin toimihenkilöiden tukena ja oppaana kuolinpesätilanteiden oikeanlaisessa hoitamisessa. Tarkoituksena on, että toimihenkilöt tietäisivät, miten menetellä oikein haastavissa tilanteissa ja mitä asiakirjoja heidän tulisi kuolinpesän osakkailta pyytää. Pankissa tulee olla tietämys siitä, mitä tietoja kenellekin saa luovuttaa ja mitä toimenpiteitä kukin osakas saa tehdä. Opinnäytetyön tavoitteena on nostaa pankin henkilökunnan tietotasoa siten, että kuolinpesiin liittyvät peruskäsitteet ja toimenpiteet olisivat kaikilla rutiininomaisesti hallussa, jolloin he voisivat perehtyä tarkemmin kuolinpesätapausten yksityiskohtiin ja mahdollisiin epäselvyyksiin ongelmatilanteissa. Tavoitteena on myös se, että jokainen pankin toimihenkilö tietäisi, miksi heidän on tärkeää toimia ohjeistuksen mukaisesti, miksi tietyt asiakirjat on pyydettävä ja mitä niistä on selvitettävä.

Opinnäytetyöprosessin aikana perehdyn perhe- ja perintöoikeudelliseen kirjallisuuteen, aiheeseen liittyviin Internet-sivustoihin ja lainsäädäntöön sekä lakeihin pohjautuvaan pankin omaan muistioon. Edellä mainitun lähdeaineiston pohjalta rakennan opinnäytetyöni teoreettisen viitekehyksen. Teoreettisen viitekehyksen tarkoituksena on selvittää kuolinpesiin liittyvät käsitteet ja asiat, joihin viitataan kuolinpesän pankkiasioiden käsittelyssä.

Työn empiirinen osa toteutetaan syventymällä erilaisiin kuolinpesätilanteisiin sekä niiden yhteydessä tehtyihin toimenpiteisiin pankin näkökulmasta. Perehdyn käytännön kuolinpesätapauksiin keskustelemalla pankin toimihenkilön kanssa siitä, millainen kuolinpesä on ollut kyseessä, minkälainen kuolinpesän ja pankin välinen asiakassuhde on ja miten kuolinpesän asioita hoitaessa on pankissa toimittu. Tällaiset käytännön esimerkit tuovat esille sen, minkälaisia tilanteita pankin toimihenkilö voi työssään kohdata. Haastateltavan toivomuksesta hänen nimeään ei tuoda opinnäytetyössä esille.

3 KUOLINPESÄ

Henkilön kuollessa hänen omaisuutensa siirtyy kuolinpesän eli perikunnan hoidettavaksi. Juha Koponen kirjoittaa Kuolinpesän osakkaan opas -teoksessaan (2009, 12), että kuolinpesä on olemassa perittävän kuoleman sekä perinnönjaon toimittamisen välisen ajan. Kopenen mukaan perintöoikeuden kannalta ratkaiseva tapahtuma on aina henkilön kuolema, jolloin perinnönjättäjän tilalle tulee kuolinpesä. Kuolinpesä koostuu vainajan varojen ja velkojen muodostamasta kokonaisuudesta, jota kuolinpesän osakkaat yhdessä hoitavat ja hallinnoivat.

3.1 Kuolinpesän osakkaat

Perintökaaren 40/1965 18. luvun 1. §:n ensimmäisen momentin mukaan kuolinpesän osakkaita ovat vainajan lakimääräiset perilliset, mahdolliset yleistestamentin saajat sekä vainajan eloonjäänyt puoliso. Seuraavassa selvitetään tarkemmin, ketkä voivat olla kuolinpesän osakkaita.

3.1.1 Lakimääräiset perilliset

Vainajan lakimääräisiä perillisiä ovat ensisijaisesti rintaperilliset eli vainajan lapset. Lasten lisäksi rintaperillisiä ovat lapsenlapset sekä kaikki siitä eteenpäin suoraan alenevassa polvessa tulevat sukulaiset ottolapset mukaan lukien. Jos joku lapsista on kuollut, hänen rintaperillisensä jakavat hänen osuutensa vainajan jättämästä perinnöstä. (Koponen 2009, 12.)

Perintökaaren 40/1965 3. luvun 1. §:n ensimmäisen momentin mukaan perillisen asema kuuluu leskelle, mikäli vainajalta ei jäänyt lapsia tai heidän jälkeläisiään. Jos perinnönjättäjällä ei ollut jälkeläisiä eikä myöskään leskeä, niin edellä mainitun lain 2. luvun 2. §:n ensimmäisessä momentissa sanotaan, että perillisen aseman tällaisessa tilanteessa saavat vainajan vanhemmat. Koponen (2009, 12) kirjoittaa kirjassaan, että edellä kuvaillussa tilanteessa kummallekin vanhemmalle kuuluu puolet perinnöstä. Mikäli toinen vainajan vanhemmista on kuollut, jakautuu kuolleen vanhemman osuus hänen lastensa kesken eli toisin sanoen vainajan sisaruksille tai heidän lapsilleen, jos sisarukset ovat kuolleet. Koponen (2009, 12) toteaa vielä, että puolisisaruksille ja heidän jälkeläisilleen tulee perittäväksi se, mikä heidän vanhemmilleen olisi kuulunut.

Jos vainajan toinen vanhemmista on kuollut eikä vainajalla ei ole sisaruksia tai heidän jälkeläisiään, elossa oleva vanhempi saa koko perinnön.

Mikäli edellä mainittuja perillisiä ei ole, perintö menee vainajan isovanhemmille. Jos joku isovanhemmista on kuollut ennen perinnönjättäjää, siirtyy tämän perintöosuus hänen lapsilleen eli perinnönjättäjän mahdollisille sedille, tädeille ja enoille. Heidän jälkeläisensä eli vainajan serkut eivät enää ole kuolinpesän osakkaita eivätkä siten peri vainajaa. (Koponen 2009, 12.)

3.1.2 Leski kuolinpesän osakkaana

Kuten edellä jo mainitsin, leski saa perillisen aseman, mikäli rintaperillisiä ei ole. Tämä lesken perintöoikeus voidaan kuitenkin syrjäyttää vainajan tekemällä testamentilla. Leskellä ei ole perintöoikeutta myöskään silloin, jos puolisoilla on vireillä avioero tuomioistuimessa.

Leski on kuolinpesän osakas aina siihen saakka, kunnes lesken ja perillisten välillä on tehty ositus, jos edes toisella puolisoista on ollut avio-oikeus eli oikeus toisen puolison omaisuuteen. Jos avioehto on sulkenut puolisoitten avio-oikeuden pois molemminpuolisesti, niin leski ei tällöin ole puolisona kuolinpesän osakas. Leski voi kuitenkin tästä huolimatta olla osakkaana perinnössä joko yleistestamentin saajana tai perillisasemassa riippumatta osituksesta tai avioehdosta. (Koponen 2009, 14 - 15.)

Perti Puronen kirjoittaa Näin teen perukirjan itse -teoksessaan (2006, 85), että leskellä on aina hallintaetuoikeussäännöksen perusteella oikeus perillisten perinnönjakovaatimuksesta tai vainajan tekemästä testamentista huolimatta pitää jakamattomana hallinnassaan puolisoitten yhteisenä kotina käytetty tai muu jäämistöön kuuluva eloonjääneen puolison kodiksi sopiva asunto. Mikäli lesken omaan varallisuuteen sisältyy hänen kodikseen kelpaava asunto, ei leskellä ole hallintaetuoikeutta.

3.1.3 Testamentinsaaja

Perinnönjättäjä voi testamentata omaisuutensa joko yleistestamentilla tai erityistestamentilla eli legaatilla. Yleistestamentinsaajalla tarkoitetaan henkilöä, jolle perinnönjättäjä on testamentannut omistusoikeuden koko omaisuuteensa tai johonkin määrääosaan siitä. Silloin voidaan puhua myös omistusoikeustestamentista. Erityistestamen-

tista on kysymys silloin, kun vainaja on testamentannut testamentin saajalle erikseen jonkin tietyn esineen, tietyn rahasumman tai esimerkiksi käyttöoikeuden, jolloin testamentista voidaan käyttää esimerkiksi nimitystä käyttöoikeustestamentti. (Koponen 2009, 13.)

Yleis- ja erityistestamentit eroavat toisistaan myös siinä, että yleistestamentinsaaja on kuolinpesän osakas, toisin kuin legaatin saaja. Yleistestamentinsaaja osallistuu kuolinpesän osakkaana kuolinpesän hallintoon, jolloin hänelle kuuluu myös pesänosakkaan oikeudet sekä velvollisuudet. Yleistestamentinsaaja on pesän osakas silloinkin, vaikka hänen oikeutensa olisi riidanalainen. Tämän vuoksi testamentin mahdollinen moiteriita ei siis aiheuttaisi muutosta yleistestamentinsaajan asemaan pesän osakkaana, kunnes asia olisi lopullisesti ratkaistu. Kuten edellä kävi ilmi, legaatin saaja ei ole kuolinpesän osakas eikä hän täten osallistu pesän hallintoon. Erityistestamentinsaajaa ei myöskään ole lain mukaan kutsuttava perunkirjoitustilaisuuteen, mutta hyvän perunkirjoitustavan mukaisesti kutsu kuitenkin lähetetään myös hänelle. (Koponen 2009, 13.)

3.1.4 Valtio perinnönsaajana

Jos vainaja ei ole tehnyt omaisuudestaan testamenttia eikä hänellä ole lainkaan edellä mainittuja perillisiä, perinnönsaajan aseman saa valtio. Tällöin pesänhoitajan on ilmoitettava tilanteesta oikeudelle, joka ilmoittaa asiasta eteenpäin Valtiokonttorille. Pesänselvitys ja perunkirjoitus toimitetaan Valtiokonttorin valvonnan alaisuudessa. (Gottberg-Talve 1990, 35.)

Ahvenanmaan itsehallintolaissa 1144/1991 10. luvun 63. §:ssä kuitenkin sanotaan, että mikäli Ahvenanmaan maakunnassa vakinaisesti asuva henkilö on kuollut ilman perillisiä tai testamenttia, hänen jättämä omaisuutensa periytyy maakunnalle. Saman pykälän mukaan maakunnan perintönä saama maakunnan ulkopuolella sijaitseva kiinteä tai muu vastaava omaisuus on kuitenkin luovutettava valtiolle, mikäli perittyä omaisuutta ei tarvita pesän velkojen kattamiseen.

3.1.5 Toissijaiset perilliset

Lapsettoman avioliiton toisen osapuolen kuollessa useimmiten eloonjäävä puoliso perii ensiksi kuolleen omaisuuden. Leskeksi jäänyt puoliso saa omistusoikeuden perin-

nönjättäjän jäämistöön. Koposen (2009, 17) mukaan puolison lakiin perustuvan perintöoikeuden sekä tavallisen perinnön eroavaisuus on siinä, että leski ei voi leskenä ollessaan testamentilla määrätä siitä, kuka saa ensiksi kuolleelta perintönä saadun omaisuuden lesken kuoleman jälkeen.

Lesken kuoleman jälkeen on toimitettava jako sekä hänen omien perillistensä että ensiksi kuolleen puolison toissijaisten perillisten välillä. Perintöoikeus on tällöin ensiksi kuolleen puolison vanhemmilla, sisaruksilla sekä näiden lapsilla, mutta ei kuitenkaan enoilla, tädeillä tai sedillä. Nämä toissijaiset perilliset eivät vielä ole ensiksi kuolleen puolison kuolinpesän osakkaita, sillä he eivät ole oikeutettuja perintöön ennen kuin vasta lesken kuoltua. Tästä huolimatta heidät on kuitenkin kutsuttava perunkirjoitustilaisuuteen. (Koponen 2009, 17.)

Valtiokonttorin ”Ketkä ovat perillisiä?” -artikkelissa kirjoitetaan, että jos toissijaisia perillisiä ei ole elossa lesken kuoleman jälkeen, lesken omaisuus menee kokonaisuudessaan hänen omille perillisilleen. Mikäli taas leskellä ei ole perillisiä, menee hänen omaisuutensa kokonaan ensimmäisenä kuolleen puolison toissijaisille perillisille. Tilanteessa, jossa leski on perinyt puolisonsa testamentinsaajana ilman määräyksiä toissijaisista saajista, perintöomaisuus kuuluu ainoastaan lesken perillisille.

3.1.6 Ottolapset

Gottberg-Talve (1990, 28) kirjoittaa teoksessaan, että vuonna 1976 laadittu isyyslaki ja vuonna 1980 annettu lapseksiottamislaki ovat voimaantulonsa myötä aikaansaaneet sen, ettei ottolasten eikä niin ikään avioliiton ulkopuolistenkaan lasten perintöoikeudellista asemaa tarvitse käsitellä erikseen. Isyyslain myötä lapset asetetaan syntyperästä riippumatta perintöoikeudellisesti tasa-arvoiseen asemaan avioliitossa syntyneiden lasten kanssa, jos isyys on vahvistettu ja todettu. Tasa-arvoperiaate on taustalla myös vuonna 1980 voimaantulleessa lapseksiottamislaisissa, jonka mukaan adoptiolapsi tulee adoption myötä perintöoikeudellisesti aivan samaan asemaan biologisen lapsen kanssa.

Lait eivät kuitenkaan vaikuta ennen niiden voimaantuloa tehtyihin adoptioihin. Tämän vuoksi vanhan lain aikaan tehtyjä adoptioita kutsutaan heikoiksi adoptioiksi ja uuden lain aikaisia adoptioita vahvoiksi adoptioiksi. Vanhan lain aikaan eli ennen 1.1.1980 lapseksiottaminen perustui heikkoon adoptioon, jolloin ottolapsen sukulaisuussiteet

biologiseen sukuun eivät kokonaan katkenneet. Heikon adoption ottolapsi ei saanut myöskään täysiä ”oman lapsen” oikeuksia uudessa adoptioperheessä. Heikon adoption ottolapsen perintöoikeudellinen asema eroaa siis monin tavoin vahvan adoption ottolapsen sekä biologisen lapsen asemasta. (Gottberg-Talve 1990, 29.)

Vanhan lain mukaan adoptio ei siis tuonut sukulaisuussuhdetta ottolapsen ja ottovanhemman sukulaisten välille. Lain mukaan ottolapsi kyllä perii ottovanhempansa, mutta sillä varauksella, ettei hänen perintöoikeutensa saa heikentää ottovanhemman rintaperillisten oikeutta lakiosiansa. Ottolapsen jälkeläisillä on myös sijaantulo-oikeus, mikäli ottolapsi on kuollut ennen ottovanhempansa. Vanhan ottolapsilain mukaisesti ottolapsi ei kuitenkaan peri ottovanhempien sukulaisia, mikä tarkoittaa sitä, ettei ottolapsi ottovanhempien kuoleman jälkeen saa sijaisperimyoikeutta ottovanhempiensa vanhempien jälkeen. Täten hänellä ei myöskään ole perintöoikeutta ottosisaruksiinsa. Sen sijaan heikon adoption ottolapsi perii biologiset vanhempansa lakimääräisen rintaperillisen tavoin, jolloin hänelle kuuluu myös Perintökaaren 7. luvussa määrätty lakiosaoikeus. (Gottberg-Talve 1990, 29.)

Jos adoptio on suoritettu 1.1.1980 jälkeen, puhutaan silloin jo edelläkin mainitusta vahvasta adoptiosta. Tällöin ottolapsen ja ottovanhemman perimyssuhde on täysin sama kuin biologisilla lapsilla ja vanhemmilla on keskenään. Vahvan adoption jälkeen ottolapsella ei enää ole perintöoikeutta biologisiin sukulaisiinsa. Vuonna 1980 voimaantulleen lain ansiosta myös edellä kerrotun kaltainen heikko adoptio on voitu muuttaa tuomioistuimen käsittelemällä hakemuksella vahvaksi adoptioksi. (Koponen 2009, 13.)

3.1.7 Edunvalvottava kuolinpesän osakkaana

Puronen (2006, 31) kirjoittaa, että kuolinpesän osakkaana oleva henkilö saattaa olla alaikäisyyden, pitkäaikaisen sairauden tai muun syyn takia edunvalvonnan alainen eli vajaavaltainen. Tällaisen henkilön katsotaan olevan erityisen oikeussuojan tarpeessa, jolloin hänen oikeuksiaan valvomaan määrätään edunvalvoja.

Puronen jatkaa, että useimmiten alaikäinen lapsi on vanhempien yhteishuollossa, jolloin kumpikin vanhempi on lapsen edunvalvoja ja heidän on tehtävä lapsen huoltoa ja edunvalvontaa koskevat päätökset yhdessä. Tällöin myös yhteishuollossa olevan alaikäisen kuolinpesän osakkaan saama kutsu on toimitettava kummallekin edunvalvojal-

le erikseen, mikäli he asuvat eri osoitteissa. Yhdessä asuville vanhemmille riittää yksi molemmille osoitettu kutsu. Perunkirjoitustilaisuudessa alaikäistä voi edustaa joko molemmat tai vain toinen vanhemmista. Mikäli vain toinen vanhemmista on tullut paikalle, valtakirjaa ei ole katsottu tarpeelliseksi. Yksinhuoltajuustilanteissa alaikäistä lasta edustaa luonnollisesti se vanhempi, jolle huoltajuus on määrätty.

Koponen (2009, 22) kirjoittaa, että tilanteessa, jossa edunvalvojan ja alaikäisen lapsen edut voivat joutua ristiriitaan keskenään, tarvitaan ulkopuolinen edunvalvoja. Tällaiseen tilanteeseen voidaan joutua esimerkiksi silloin, kun alaikäisen lapsen isä kuolee, sillä leski on usein kuolinpesän osakas ja valvoo pesässä omia etujaan. Vaikka asiassa ei tulisikaan riitä, on varsinaisen edunvalvojan silti haettava maistraatilta ulkopuolista edunvalvojaa. Tällaiselle edunvalvojan sijaiselle ei Purosen (2006, 32) mukaan ole määritelty mitään erityisiä kelpoisuusvaatimuksia, vaan tehtävään käy täysi-ikäinen aikuinen. Koponen (2009, 22) täsmentää vielä, että tapaus, jossa edunvalvojan määräämistä hakee joku muu kuin varsinainen edunvalvoja, kuuluu tuomioistuimelle. Vaikka edunvalvojan sijaista ei olisikaan määrätty, ei perunkirjoitus silti muutu pätemättömäksi. Aina, kun kuolinpesän osakkaana on alaikäinen, on edunvalvojan toimittava maistraatille jäljennös perukirjasta kuukauden kuluessa perunkirjoituksen toimittamisesta. Jos alaikäisen pesäosuuden arvo on suurempi kuin 20 000 euroa, merkitään hänen edunvalvontansa holhousasioiden rekisteriin.

Kuolinpesän osakkaana voi olla myös täysi-ikäinen vajaavaltainen henkilö, joka on edunvalvonnassa esimerkiksi sairauden tai vanhuuden takia. Tällaisessa tapauksessa maistraatin tai käräjäoikeuden jo ennestään määräämä edunvalvoja huolehtii vajaavaltaisen asioista myös kuolinpesässä. Myös tässä tilanteessa edunvalvojan on annettava perukirjan jäljennös maistraatille kuukauden kuluessa perunkirjoitustilaisuudesta.

Koposen (2009, 23) mukaan perittävä voi testamentissaan määrätä, että testamentinsaajalle tuleva omaisuus on uskottava muun henkilön kuin omaisuuden saajan varsinaisen edunvalvojan hoidettavaksi. Tällöin omaisuutta määrätään hoitamaan erityinen edunvalvoja, joka on määrätty testamentissa. Erityinen edunvalvoja saa hoitoonsa ja hallintoonsa testamentatun omaisuuden, jolloin testamentinsaajan eli edunvalvottavan varsinainen edunvalvoja syrjäytetään omaisuuden hallinnosta.

Tämänkaltainen tilanne voi syntyä esimerkiksi silloin, kun isä on testamentannut epäpuolisonsa huollettavana olevalle alaikäiselle lapselleen omaisuuttaan. Näin isä on

voinut halutessaan estää sen, että hänen ex-puolisonsa hallinnoi lapselle perintönä siirtyvää omaisuutta.

Erityisen edunvalvojan määrääminen kuuluu kuitenkin aina tuomioistuimelle, joka hakemuksesta määrää erityisen edunvalvojan. Testamentti yksinään ei anna nimetyille henkilölle kelpoisuutta toimia erityisenä edunvalvojana.

3.2 Perillisittä kuollut

Kun perillisittä kuollut henkilö ei ole tehnyt omaisuudestaan testamenttia, omaisuus menee valiolle. Tällöin kuolinpesän asioita hoitavan tulee ilmoittaa asiasta Valtiokonttorille kirjallisesti heti, kun sukuselvityksestä on tullut ilmi, ettei vainajalla ole perillisiä. Saatuaan ilmoituksen perillisittä kuolleesta vainajasta Valtiokonttori antaa asianajajalle valtakirjan pesän selvittämiseksi ja perunkirjan toimittamiseksi. Valtiokonttorin tehtävä on myös valvoa pesän hoitamista sekä päättää, pidetäänkö omaisuus valtiolla vai luovutetaanko se eteenpäin. Päätös voidaan tehdä kuitenkin vasta aikaisintaan vuoden kuluttua vainajan kuolemasta. Jos omaisuuden arvo on yli 500 000 euroa, päätös siirtyy valtioneuvoston tehtäväksi.

Valtion perintöasiat -esitteessä kerrotaan, että useimmiten valtiolle perintönä tullut omaisuus luovutetaan edelleen esimerkiksi vainajan läheiselle. Esitteen mukaan omaisuutta on luovutettu muun muassa perinnönjättäjän avopuolisolle tai henkilölle, joka on pitkään auttanut vainajaa hänen elinaikanaan. Omaisuus voidaan myös pysyttää valtiolla, mikäli Valtiokonttori katsoo siihen olevan erityistä syytä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että valtion omistuksessa pidetään esimerkiksi kiinteistöjä, asuntoja sekä arvokasta irtaimistoa, jota voidaan siirtää museoihin sekä julkisiin taidekokoelmiin. Vaikka omaisuuden pysyttämiseen valtiolla olisikin erityistä syytä, se voidaan silti luovuttaa yksityiselle hakijalle. Hakijan on kuitenkin osoitettava, että läheisen suhteen lisäksi luovutus vastaisi perittävän viimeistä tahtoa.

Edellä mainitun esitteen mukaan valtiolle jääneet kiinteistöt luovutetaan ympäristöministeriölle, Metsähallitukselle tai maa- ja metsätalousministeriölle. Nämä voivat käyttää kiinteistöjä luonnonsuojelualueina, vaihtomaina luonnonsuojelualueiden perustamisessa tai maanviljelijöiden lisäalueena. Asuntoja on käytetty esimerkiksi puolustusvoimien siirtovelvollisten viranhaltioiden asuntoina.

Perintöesitteessä kerrotaan myös, että Valtiokonttori voi luovuttaa vainajalta jääneen omaisuuden hänen kotikunnalleen, mikäli sitä ei pidetä valtiolla tai luovuteta vainajan läheiselle. Kiinteä omaisuus taas voidaan luovuttaa kiinteistön sijaintikunnalle. Omaisuuden luovutuksen ehtona kuitenkin on, että kunnan on esitettävä hakemuksessaan joko sosiaalinen tai kulttuurillinen käyttötarkoitus perinnönjättäjän omaisuudelle.

3.3 Perinnöstä luopuminen

Perillinen voi aina luopua perinnöstään joko perittävän eläessä tai tämän kuoleman jälkeen. Perintökaaren 17. luvun 1. §:n mukaan perillinen voi luopua perinnöstään esimerkiksi hyväksymällä testamentin tai muulla tavoin kirjallisesti ilmoittamalla perittäville luopuvansa perinnöstä. Ilmoituksen jälkeen perinnöstä luopuminen sitoo perillistä. Gottberg-Talve (1990, 34) selventää kirjassaan edellä mainitun pykälän sisältöä kertomalla, että lakiosaperillisen tilanteessa tällainen ennakkoluopuminen on sidottu erityisiin edellytyksiin. Rintaperillisen perinnöstä luopuminen edellyttää, että hän saa lakiosastaan kohtuullisen vastikkeen, tai että ainakin hänen puolisonsa tai jälkeläisensä saavat perittävän kuoltua lain tai testamentin perusteella lakiosaa vastaavan omaisuuden. Handelsbankenin sisäisen ohjeistuksen mukaan myös pankille on ilmoitettava perinnöstä luopumisesta. Tällöin pankki saa varmistuksen siitä, että esimerkiksi rintaperillisen sijaan on perilliseksi on tullut hänen lapsensa.

Jos perinnöstä luopuminen tapahtuu vasta perittävän kuoltua, on luopuminen silloin vastikkeeton. Tällöin luopumiseen riittää pelkkä perillisen passiivisuus, jolloin hän menettää perintönsä. Gottberg-Talven (1990, 34) mukaan perillinen on passiivinen silloin, kun hän ei kymmenen vuoden kuluessa perittävän kuolemasta ilmaise tahtoaan ottaa perintö vastaan. Perillinen voi ilmoittaa luopumistahtonsa jo aikaisemminkin, jolloin hän myös menettää perillisasemansa.

3.4 Perintöosuuden luovuttaminen

Jos luopuja haluaa itse määrätä, kenen hyväksi hän luopuu perinnöstään, ei kyse ole enää perinnöstä luopumisesta, vaan perintöosuuden luovuttamisesta. Tällöin luovuttajan on maksettava perintövero sekä saajan maksettavaksi tulee lahjavero.

Gottberg-Talve (1990, 35) selventää teoksessaan, että perintöosuus edustaa varallisuusarvoa, joka on joko vastikkeetta tai vastikkeellisesti siirrettävissä toiselle henkilölle. Jos perillinen esimerkiksi myy tai muuten luovuttaa toiselle kuolinpesän osuutensa, hän vain käyttää hyväkseen mahdollista tapaa hyötyä saamastaan perinnöstä. Perinnöstä luopumisessa taas on kysymys kuolinpesän ulkopuolelle jättäytymisestä haluamatta hyötyä osuudestaan.

3.5 Perukirja

Kun kuolinpesän asioita lähdetään hoitamaan, tulisi aina muistaa hankkia myös kaikki siihen liittyvät asiakirjat. Perukirjasta liitteineen saadaan tarvittavat tiedot kuolinpesän asioiden hoitamiseksi.

Perunkirjoitustilaisuudessa toimitetaan perunkirjoitus, jonka yhteydessä laaditaan kirjallisesti perukirja. Perukirja on tärkeä asiakirja kuolinpesälle ja sen tehtävänä on tuoda ilmi muun muassa pesän varat ja velat sekä osakkaat. Perukirjassa on oltava maininta myös testamentin olemassaolosta sekä avio-oikeudesta.

Pertti Puroinen selventää Näin teen perukirjan itse -teoksessaan (2006, 15), että perukirja toimii ensinnäkin omaisuusluettelona, johon merkitään vainajan sekä mahdollisen lesken varat ja velat. Perukirjaan on merkittävä myös vainajalla kuolinhetkellä voimassa olleet henkilövakuutukset sekä myös lesken varojen ja velkojen lisäksi hänen omistamansa säästö- ja sijoitusvakuutukset. Vaikka lesken varat merkitäänkin perukirjaan, ne eivät silti tule osaksi kuolinpesän varallisuutta. Omaisuusluettelosta saadaan pohja pesänselvitykselle, ositukselle sekä perinnönjaolle, sillä siihen kirjataan kaikissa näissä toimituksissa tarvittavat tiedot.

Perukirjan tehtävä on toimia myös osakasluettelona, sillä siihen on merkittävä kuolinpesän osakkaat sekä leski. Tänä päivänä perukirjalla on myös kolmas tärkeä tehtävä: perukirja toimii veroilmoituksena. Tällainen järjestelmä toimii varsin hyvin, sillä perintöverotuksemme rakentuu samalle perintöosuuslaskentapohjalle kuin perinnönjakonormistomme. Perukirjasta liitteineen saadaan yleensä kaikki verotuksen toimittamiseen tarvittavat tiedot. (Puroinen 2006, 15, 104.)

Juha Koponen (2009, 27) kirjoittaa, että perunkirjoituksesta vastuussa olevan kuolinpesän osakkaan on valittava kaksi uskottua miestä, jotka laativat perukirjan. Uskotuil-

ta miehiltä ei Koposen mukaan vaadita erityistä pätevyyttä, mutta olisi suositeltavaa, että ainakin toisella heistä on tarvittavat tiedot perintö- ja verolainsäädännöstä. Uskotun miehen on oltava täysi-ikäinen eikä hän saa olla vajaa-valtainen.

Sukuselvitys

Sukuselvityksellä tarkoitetaan katkeamatonta virkatodistusta, jonka tarkoituksena on selvittää vainajan lakimääräiset perilliset sekä leski. Vainajan osalta sukuselvitys tulee hankkia kaikista niistä seurakunnista tai maistraateista, joissa hän on ollut kirjoilla täytettyään 15 vuotta. Jos vainaja on ollut naimisissa, tulee sukuselvitys pyytää myös puolisoista avioliiton ajalta. Mikäli vainajalla on kuolleita perillisiä, myös heistä tarvitaan vastaavanlainen sukuselvitys. Henkilön kuollessa ilman rintaperillisiä, on katkeamattomat virkatodistukset toimitettava vainajan muista lakimääräisistä perillisistä eli hänen vanhemmistaan ja heidän lapsistaan.

Osakasluettelo

Perukirjaan sisältyvä osakasluettelo on luettelo kuolinpesän osakkaista. Osakasluettelon vahvistamista voidaan hakea maistraatilta, jolloin maistraatti vahvistaa, että kaikki kuolinpesän osakkaat on merkitty perukirjaan. Tällöin osakasluettelo saa julkisen luotettavuuden eli kolmas osapuoli, esimerkiksi pankki voi luottaa siihen, että kaikki osakkaat todella on merkitty perukirjaan. Mikäli osakasluettelo on maistraatin vahvistama, erillisiä virkatodistuksia ei siis tarvitse enää toimittaa pankkiin.

Muut tarvittavat asiakirjat

Edellä mainittujen lisäksi tarvittava asiakirja on tietysti myös vainajan jättämä mahdollinen testamentti. Mikäli vainaja on jäänyt eläessään leskeksi ja edesmenneen puolison kuolinpesä on edelleen jakamaton, tarvitaan myös aiemmin kuolleen puolison perukirja. Jos aiemmin kuolleen puolison kuolinpesän varat on jo jaettu, tarvitaan ositus sekä jakokirja pesän omaisuudesta. Lisäksi tarvitaan kaikkien osakkaiden antama yksilöity valtakirja, jolla valtuutetaan esimerkiksi yksi pesän osakkaista hoitamaan kuolinpesän asioita kaikkien osakkaiden puolesta.

3.6 Perunkirjoitus

Kuten edellä jo kävikin ilmi, perunkirjoituksen tarkoituksena on antaa kokonaiskuva kuolinpesän varoista ja veloista vainajan kuolinhetkeltä sekä tehdä selvitys kuolinpesän osakkaista. Koponen (2009, 27) ja Gottberg-Talve (1990, 56) mainitsevat teoksissaan, että varoista ja veloista tehdyn selvityksen avulla pesän osakkaat voivat arvioida pesän velkavastuukyvyn, jolloin jakoon tuleva omaisuus saadaan yksilöidyksi luotettavalla tavalla.

3.6.1 Perunkirjoituksen toimittamisvelvollisuus

Jokaisen Suomessa vakinaisesti asuvan henkilön kuoleman jälkeen on toimitettava perunkirjoitus. Näin on toimittava, vaikka pesä olisi varaton. Perintökaaren 20 luvun 1. §:n mukaan perunkirjoitus on toimitettava kolmen kuukauden kuluessa kuolemantapauksesta. Koponen (2009, 27) kuitenkin täsmentää, että säädettyä määräaikaa voidaan hakemuksesta pidentää, mikäli kyseessä on esimerkiksi hyvin laaja jäämistö tai perittävä on harjoittanut liiketoimintaa ja yrityksen tilinpäätös ei ole valmistunut. Määräajan pidennystä haetaan usein myös silloin, jos vainajalta on jäänyt useita toissijaisia perillisiä, joiden asuinpaikoista ei ole varmuutta. Perunkirjoituksen jälkeen perukirja on toimitettava kuukauden kuluessa vainajan viimeisen kotipaikkakunnan verotoimistoon perintöverotuksen toimittamista varten.

Perintökaaren 20. luvun 2. §:n 1. momentin mukaan sen kuolinpesän osakkaan, jonka hoidettavana pesän omaisuus on, on määrättävä sille aika ja paikka sekä valittava edelläkin mainitut uskotut miehet toimittamaan perunkirjoitus. Gottberg-Talven (1990, 57) mukaan kyseessä on velvollisuus, jonka laiminlyömisestä aiheutuu haitallisia seuraamuksia. Puronen (2006, 35) selventää, että vaikka perunkirjoituksen laiminlyömisestä ei aiheudukaan osakkaalle verotuksellista rangaistusta, laiminlyönti voi johtaa verotuksen toimittamiseen arvioverotuksena. Arvioverotus on monesti ankarampi kuin ilmoitettuihin tietoihin perustuva verotus. Toisaalta perunkirjoituksen laiminlyönti voi johtaa myös velkavastuuseen kaikista vainajan veloista.

Puronen kirjoittaa, että veroviranomaiset valvovat perunkirjoituksen toimittamista. Jos verottaja huomaa, että perunkirjoitusta ei ole toimitettu, se antaa kehotuksen kuolinpesän osakkaalle tai muulle toimittamisvelvolliselle täyttää velvollisuutensa. Jollei pe-

runkirjoitusta kehotuksesta huolimatta toimiteta, asia siirretään kärjäoikeuden käsiteltäväksi.

3.6.2 Perunkirjoitustilaisuuteen kutsuminen

Perunkirjoitustilaisuuden ajasta ja paikasta on ilmoitettava kuolinpesän osakkaille hyvissä ajoin ennen perunkirjoitusta. Osakkaiden lisäksi tieto on annettava myös testamentinsaajalle sekä eloonjääneelle puolisolle. Purosen (2006, 27) mukaan kohtuullinen aika on ainakin kaksi viikkoa, jolloin kutsutulla on aikaa järjestää saapumisensa tilaisuuteen. Puronen muistuttaa, että ilmoitus perunkirjoituksesta on annettava myös sille, joka tulee perintönä tai testamentilla saamaan osuuden jäämistöön vasta osakkaan oikeuden lakattua eli niin kutsutulle toissijaiselle perilliselle.

Kutsuminen perunkirjoitustilaisuuteen voi tapahtua täysin vapaamuotoisesti, esimerkiksi suullisesti. Tiedon antaminen ajasta ja paikasta on kuitenkin hyvä varmistaa vielä tavallisella kirjeellä tai sähköpostilla, sillä perunkirjoituksen toimittajan on tarvittaessa pystyttävä näyttämään toteen, että kaikille osakkaille on annettu tieto ajasta ja paikasta. Laki ei Purosen mukaan aseta vaatimuksia kutsun sisällölle, mutta oleellisia tietoja ovat tietenkin kellonaika, päiväys sekä toimittamispaikka ja kutsun lähettäjä.

3.6.3 Pesänilmoittaja

Uskottujen miesten lisäksi perunkirjoituksessa tarvitaan myös pesänilmoittaja, joka ilmoittaa pesän varat ja velat. Pesänilmoittajana toimii useimmiten henkilö, joka parhaiten tuntee kuolinpesän tilanteen, ja usein hän on myös velvollinen toimittamaan perunkirjoituksen. Pesänilmoittajan tehtäviin kuuluu myös perukirjan toimittaminen verovirastolle. Pesänilmoittajan on vahvistettava valaheitoisella allekirjoituksellaan antamiensa tietojen oikeellisuus ja se, ettei hän ole jättänyt mitään ilmoittamatta. (Puronen 2006, 35 – 36.)

3.6.4 Pankkiasiat ennen perunkirjoitusta

Koposen mukaan (2009, 62) ennen perunkirjoituksen toimittamista vainajan tililtä on mahdollista nostaa varoja kuolemasta aiheutuneiden kulojen kattamiseen. Tällaisia kuluja ovat esimerkiksi hautajaisista ja perunkirjoituksesta aiheutuvat kulut sekä pesän hoidon, hallinnon ja selvityksen aiheuttamat kustannukset eli välittömästi vainajan

kuolemaan liittyvät laskut. Jos varoja halutaan nostaa muihin tarkoituksiin, sen voi tehdä vasta perunkirjoituksen jälkeen. Varojen nosto tehdään pankissa laskua vastaan tai vaihtoehtoisesti lasku maksetaan suoraan tilisiirtona. Varat edellä mainittujen laskujen maksamiseen voi nostaa yksikin kuolinpesän osakas ilman muiden osakkaiden antamaa valtakirjaa. Jos varoja vainajan tililtä on kuitenkin nostettava muihin kuin aiemmin mainittuihin laskuihin, on nostajan esitettävä pankille katkeamaton sukuselvytys vainajasta sekä pesän muiden osakkaiden allekirjoittama ilmoitus, ettei vainaja ole tehnyt testamenttia eikä antanut lahjalupausta. Mikäli myöhemmin käykin ilmi, että kuolinpesän varat eivät riitä pesän velkojen maksamiseen, vastaavat kuolinpesän osakkaat nostamallaan summalla kuolinpesän veloista. Tällainen tilanne on kuitenkin hyvin poikkeuksellinen.

Ennen perunkirjoitusta on hankittava saldotodistukset vainajan tileistä sekä lainoista hänen kuolinpäivältään. Tämän voi tehdä yksikin kuolinpesän osakas ilman valtakirjaa, mutta hänen on kuitenkin esitettävä pankille virkatodistus, josta käy ilmi osakkaan ja vainajan välinen sukulaisuussuhde. Hän on oikeutettu virkatodistuksen nojalla myös saamaan yksin tietoja vainajan tilien ja lainojen tilanteista kuolinpäivältä ja sen jälkeiseltä ajalta. Perunkirjoitukseen on toimitettava saldotiedot myös lesken tileistä sekä lainoista, mutta nämä tiedot voi pyytää vain leski itse, ellei tileissä ole muita käyttöoikeutettuja. Kuten edelläkin kävi ilmi, on yksi pesän osakas oikeutettu jättämään hautajaislaskuja tai muita kuolintapaukseen liittyviä laskuja pankille maksettavaksi. Tällaisia laskuja ovat myös vainajalle kuuluneet sähkö-, puhelin- tai esimerkiksi yhtiövastikelaskut. Ennen perunkirjoitusta on luetteloitava myös vainajalla mahdollisesti ollut pankin tallelokero. Luettelointi tapahtuu yhdessä pankin toimihenkilön kanssa.

3.6.5 Pankkiasiat perunkirjoituksen jälkeen

Koponen (2009, 63) kirjoittaa, että perunkirjoituksen jälkeen varojen nosto vainajan tililtä onnistuu kaikkien osakkaiden suostumuksella. Kaikki osakkaat voivat mennä yhdessä pankkiin tekemään nostoa tai vaihtoehtoisesti he voivat valtuuttaa joukostaan yhden tekemään noston. Pankin tehtävä on noston yhteydessä tarkastaa perukirjasta ja katkeamattomasta sukuselvityksestä, että kaikkien osakkaiden suostumus tai valtakirja on varmasti saatu. Jos perukirjaan on saatu maistraatin tai rekisteritoimiston vahvistus, pankin ei tarvitse tutkia tai edes vaatia sukuselvitystä. Pankin on tutkittava perukirjasta ja sukuselvityksestä, ketkä ovat kuolinpesän osakkaat. Jos vainaja on tehnyt elinai-

kanaan testamentin, on pankin vaadittava myös se. Näin toimihenkilöt voivat varmistua, että kuolinpesän varojen noston tekevät siihen oikeutetut henkilöt.

Perunkirjoituksen jälkeenkin jokaisen pesän osakkaan suostumus vaaditaan, kun tehdään nostoja vainajan tililtä. Kaikkien suostumus tarvitaan myös silloin, kun tyhjenetään vainajan nimissä ollut tallelokero, myydään vainajan arvopapereita tai silloin, kun halutaan tietoja vainajan kuolinpäivää edeltävistä pankkiasioista.

Koponen (2009) tarkentaa vielä, että perunkirjoituksen jälkeen arvopapereiden, esimerkiksi pörssiosakkeiden myynti, on paljon yksinkertaisempaa. Osakkeiden myynti on kyllä mahdollista myös ennen perunkirjoitusta, jolloin pankin on saatava kaikkien pesän osakkaiden suostumus tai valtakirja sekä vainajan katkeamaton sukuselvitys. Osakkeiden myynnistä saadut varat ohjataan aina vainajan pankkitilille eikä niitä yleensä ole mahdollista jakaa osakkaiden kesken ennen perunkirjoitusta. Jos arvopapereiden myynnistä saadut varat halutaan kuitenkin nostaa ennen perunkirjoitusta, menetellään, kuten tilanteessa, jossa kuolinpesän tililtä nostetaan varoja muihin tarpeisiin kuin välittömästi kuolemantapaukseen liittyviin laskuihin ennen perunkirjoituksen toimittamista.

3.7 Kuolinpesän hallinto

Kun pankki saa tiedon henkilön kuolemasta, vainajan tileihin liitetyt kortit suljetaan ja kaikki tilien käyttöoikeudet poistetaan puolin ja toisin. Koponen (2009, 26) toteaa, että valtuuttajan kuollessa kaikki valtuutuksetkin päättyvät. Myös perittävällä mahdollisesti olleen edunvalvojan tehtävä lakkaa, kun hänen päämiehensä kuolee. Pankin asiakastietoon tulee merkintä kuolinpesästä, jolloin vainajan varat muuttuvat kuolinpesän omaisuudeksi.

Lähtökohtaisesti kuolinpesän osakkaat hallitsevat yhteisesti pesän omaisuutta, ellei hallitsemisesta ole annettu erityismääräyksiä esimerkiksi vainajan jättämässä testamentissa. Testamentissaan vainaja on voinut määrätä jonkun tietyn henkilön pesänselvittäjäksi. Yleensä tällaista määräystä ei testamentissa kuitenkaan anneta, vaan pesä on osakkaiden yhteishallinnossa. Yhteishallinnossa olevan pesän omaisuutta koskevat päätökset on tehtävä yksimielisesti. (Koponen 2009, 18.)

Kuolinpesän pankkiasioiden hoitaminen voi kuitenkin käydä kovin hankalaksi, jos kaikkiin kuolinpesää koskevien toimeksiantojen toteuttamiseen tarvitaan kaikkien pesän osakkaiden suostumus. Tällaisessa tilanteessa pesän osakkaat voivat valtuuttaa keskuudestaan yhden osakkaan tai jonkun ulkopuolisen hoitamaan kuolinpesän pankkiasioita. Osakkaiden on annettava valtuutetulle yksilöity valtakirja, josta selviää, mitä toimenpiteitä valtuutettu saa kuolinpesän puolesta tehdä.

Kuten aiemmin mainitsin, yksikin kuolinpesän osakas voi ilman muiden valtuutusta hoitaa tiettyjä toimenpiteitä. Hänen on kuitenkin todistettava osakkuutensa kuolinpesään esimerkiksi katkeamattomalla virkatodistuksella. Pesän osakas voi yksin maksaa esimerkiksi vainajalle kuuluneita laskuja, kuten sähkö-, puhelin-, vuokra-, yhtiövastike- tai sairaalalaskuja sekä lopettaa automaattisia maksupalvelusopimuksia, kuten suoraveloitukset ja e-laskut. Hän voi maksaa vainajan nimissä olevalta tililtä myös välittömästi perittävän kuolemaan liittyviä laskuja, kuten hautaus- ja muistotilaisuuskuluja. Yhdelläkin kuolinpesän osakkaalla on myös oikeus saada saldo- ja korkotodistukset vainajan tileistä ja lainoista kuolinpäivältä sekä oikeus saada tietoa vainajan pankkiasioista kuolinpäivän jälkeiseltä ajalta. Kaikkien osakkaiden suostumusta ei myöskään tarvita vainajalla olleen tallelokeron sisällön luettelointiin, vaan sen voi tehdä joku pesän osakkaista yhdessä pankin toimihenkilön kanssa. Osakas on myös oikeutettu valtuuttamaan joku toinen tekemään edellä mainittuja toimenpiteitä, mutta valtuutetulla on oltava yksilöity valtakirja sekä selvitys valtuuttajan osakasasemasta.

Perintökaaren 18. luvun 3. §:n mukaan kuolinpesän asioita käy useimmiten hoitamaan se, joka asui perittävän kanssa tämän kuollessa tai sellainen henkilö, joka voi pitää huolta kuolinpesän omaisuudesta. Jos kumpikaan edellä mainituista henkilöistä ei ota pesän omaisuutta hoitaakseen, Perintökaaren 18. luvun 4. §:n mukaan tulee sen, jolle se olosuhteisiin nähden lähinnä kuuluu, ottaa omaisuus haltuunsa ja kutsua paikalle kuolinpesän osakas tai ilmoittaa kuolemasta oikeudelle.

Jos kuolinpesä on kovin riitaisa ja osakkailla on erimielisyyksiä pesän asioiden hoitamisesta, on suositeltavaa hakea pesälle pesänselvittäjää vainajan kotipaikkakunnan käräjäoikeudelta. Pesänselvittäjä saa hoitaa kuolinpesän pankkiasioita yksin, vaikka tiettyissä tilanteissa hänen onkin kysyttävä osakkaiden mielipiteitä. Tällainen tilanne tulee eteen esimerkiksi silloin, kun kysymys on perittävän harjoittaman liikkeen selvit-

tämisestä tai sellaisen omaisuuden myymisestä, jolla on kuolinpesän osakkaille erityistä arvoa. (Koponen 2009, 19.)

3.7.1 Yhteishallinto jakamattomassa kuolinpesässä

Antti Kolehmainen selvittää Sopimus ja kuolinpesän hallinto-teoksessaan (2006, 161), että yksityisen pesänselvityksen jäämistöhallinnon lähtökohtana on usein yhteishallintoperiaate. Tällä tarkoitetaan sitä, että kuolinpesän osakkaiden on hallittava vainajalta jäänyttä omaisuutta yhdessä pesänselvittämistä varten. Useimmiten jakamattomuuden syynä on osakkaiden yhteinen etu, joka saavutetaan parhaiten kuolinpesän jakamattomuudella. Mikäli osakkaat sopivat säilyttävänsä pesän jakamattomana, myös tällöin lähtökohtana on yhteishallintoperiaate. Myös Perintökaaren 18. luvun 2. §:ssä todetaan, että osakkaat hallitsevat pesän omaisuutta yhteisesti, ellei ole järjestetty erityistä kuolinpesän hallintoa. Saman lainkohdan mukaan osakkaat edustavat kuolinpesää kolmatta osapuolta vastaan.

Pesä voidaan pitää jakamattomana niin kauan, kunnes joku pesän osakkaista vaatii perinnönjakoa. Lesken tulevaisuuden suojaamiseksi on kuitenkin säädetty Perintökaaren 3. luvun 1 a §:ssä, että leski saa pitää jakamattomana hallinnassaan puolisoiden yhteisenä kotina käytetyn asunnon tai muun jäämistöön kuuluvan lesken kodiksi sopivan asunnon, mikäli lesken omaan varallisuuteen ei sisälly kodiksi sopivaa asuntoa. Myös asuinirtaimisto on aina jätettävä jakamattomana lesken hallintaan.

Jos pesä pidetään jakamattomana, on Perintökaaren 24. luvun 2. §:n mukaan osakkailta kuitenkin oikeus jokaisen kalenterivuoden päätyttyä vaatia pesän omaisuudesta aiheutuneiden tuottojen jakamista, mikäli tuottoa ei ole käytettävä yhteisen talouden kustannuksiin tai muutoin yhteiseen lukuun. Tällaisia omaisuuden tuottoja voivat olla esimerkiksi vainajalta jääneen asuinhuoneiston vuokratuotot, jotka voidaan jakaa osakkaiden kesken kuukausittainkin, mikäli näin sovitaan.

3.7.2 Yhteishallintosopimuksen irtisanominen

Sopimus kuolinpesän yhteishallinnosta voidaan tehdä joko määräajaksi tai toistaiseksi voimassaolevaksi sopimukseksi. Perintökaaren 24. luvussa 3. §:ssä todetaan, että sopimuksen ollessa toistaiseksi voimassaoleva, se voidaan irtisanoa milloin tahansa kunkin osakkaan vaatimuksesta. Kun sopimus on irtisanottu, se lakkaa olemasta kol-

men kuukauden kuluttua irtisanomisesta. Samoin menetellään, jos määräaikainen sopimus on umpeutunut ja yhteishallinto jatkuu vielä umpeutumisen jälkeenkin. Perintökaaren 24. luvun 5. §:ssä sanotaan, että myös määräaikainen yhteishallintosopimus on mahdollista purkaa, mikäli sopimuksen tekemiseen ratkaisevasti vaikuttaneissa olosuhteissa on tapahtunut olennainen muutos. Tällöin osakkaan on mahdollista nostaa kante, jolloin oikeus voi julistaa sopimuksen lakanneeksi olemasta voimassa.

Perintökaaren 24. luvun 4. §:ssä säädetään, että jos määräaikaisen yhteishallintosopimuksen osallisena ollut leski vihitään uuteen avioliittoon tai kuolee ja hänen jälkeensä jää pesän osakkaaksi joku, joka ei ole sopimukseen osallinen, lakkaa sopimuksen voimassaolo kolmen kuukauden kuluttua irtisanomisesta. Saman luvun 6. §:n mukaisesti määräaikainen sopimus voidaan irtisanoa myös, jos joku kuolinpesän osakkaista joutuu konkurssiin.

3.7.3 Edunvalvottava yhteishallintosopimuksen osakkaana

Holhustoimilain 5. luvun 34. §:ssä säädetään, että edunvalvojalla ei ole oikeutta ilman holhousviranomaisen lupaa tehdä edunvalvottavansa puolesta sopimusta kuolinpesän yhteishallinnosta. Jos edunvalvoja tekee holhousviranomaisen lupaa edellyttäviä edunvalvottavaa koskevia oikeustoimia, ne ovat Kolehmainen (2006, 260) mukaan pätemättömiä eivätkä ne sido edunvalvottavaa. Kolehmainen selventää, että luvanvaraisuuden kriteerinä tarkoitetaan nimenomaan oikeustoimityyppiä eikä esimerkiksi sitä, onko edunvalvojan tekemä oikeustoimi merkittävä tai sisältääkö se erityisiä riskejä.

Muita holhousviranomaisen lupaa edellyttäviä oikeustoimia ovat muun muassa ositus, perinnönjako, uuden luoton ottaminen kuolinpesän nimiin sekä kuolinpesän omaisuuden panttaus. Lupa tarvitaan myös kuolinpesän luottoehtojen muuttamiseen, ellei luottoehtoja sitten helpoteta edunvalvottavan hyväksi. Luvanvaraista on myös myydä kuolinpesän nimissä oleva kiinteistö tai asunto-osake. Luvan hankkiminen holhousviranomaiselta kuuluu kuolinpesän osakkaiden tehtäviin.

Jos pesään on määrätty pesänjakaja, joka suorittaa perinnönjaon, maistraatin lupaa ei tarvita. Pesänjakajan tehtäviin kuuluu huolehtia erityisesti edunvalvottavan oikeuksien toteutumisesta.

3.7.4 Kuolinpesän osittainen jakamattomuus

Kuten edellä kävi ilmi, kuolinpesä voidaan pitää toistaiseksi jakamattomana osakkaiden yhteishallinnossa. On kuitenkin myös mahdollista jakaa pesä vain osittain, esimerkiksi vainajalta jääneiden tilivarojen osalta, ja jättää loput jäämistöstä jakamattomana yhteishallinnon alaiseksi. Näin saatetaan toimia esimerkiksi silloin, kun osakkaiden on maksettava saamastaan perinnöstä perintöveroa. Vaihtoehtoisesti kuolinpesän omaisuus voidaan jakaa myös siten, että vain joku osakkaista saa oman osuutensa perinnöstä. Tällöin on kyse osittaisesta perinnönjaosta. Loput pesän omaisuudesta jää jakamattomana osakkaiden yhteishallintoon joko toistaiseksi tai määräajaksi.

3.8 Kuolinpesän velkavastuu

Gottberg-Talve (1990, 69) kertoo, että perintöoikeutemme lähtökohtana on se, etteivät vainajan velat siirry perillisille. Tämä tarkoittaa sitä, että velkojat voivat vaatia saamisiansa vain siitä omaisuudesta, jonka perittävä on kuollessaan jättänyt. Jos perittävä oli ylivelkaantunut ja velkaa on enemmän kuin varoja, seurauksena on yleensä kuolinpesän konkurssi. Tällöin kaikki pesän varallisuus käytetään velkojen maksamiseen ja velkojen tyydyttämiseen, eikä perillisille jää mitään.

Vaikka henkilöllä olisi kuollessaan velkaa, kuolema ei eräännyttä velkasitoumuksia maksettaviksi. Koponen (2009, 127) kirjoittaa, että velat on kuitenkin maksettava pois ennen perinnönjakoa, jonka vuoksi velkojan on vastaanotettava takaisinmaksusuoritus ennen alkuperäisen velkasitoumuksen eräpäivää, jolloin päättyy myös velallisen koronmaksuvelvollisuus. Perintökaaren 21. luvun 1. §:n mukaan vainajan sekä kuolinpesän velat maksetaan kuolinpesän varoista. Saman lainkohdan mukaan pesänselvitysvelat maksetaan ennen muita velkoja erääntymisjärjestyksessä. Muut pesän velat voidaan maksaa vasta vainajalta jääneiden velkojen jälkeen.

Koposen (2009, 127) mukaan kuolinpesän osakkailla on oikeus irtisanoa vainajalta jäänyt velka, mikäli velka ei ehtojensa mukaan eräänny kuuden kuukauden kuluessa kuolinpäivästä. Tällaisessa tilanteessa velkojan on vastaanotettava maksu. Maksun voit torjua ainoastaan silloin, kun velan vakuutena on kiinnitys ja velkoja ilmoittaa tyytyvänsä siihen, että hän vaatii maksua ainoastaan velan vakuutena olevasta omaisuudesta. Koponen (2009) tarkentaa, että kuukauden kuluttua perunkirjoituksesta velkoja voi vaatia vakuutta sellaisesta vainajalta jääneestä velasta, joka ei ole erääntynyt ja josta ei

ole riittävää vakuutta. Mikäli vakuutta ei anneta kolmen kuukauden kuluessa, velan katsotaan erääntyneen.

3.8.1 Ylivelkainen kuolinpesä

Jos kuolinpesän varat eivät riitä kaikkien velkojen kattamiseen, pesä on ylivelkainen. Kuten aiemmin kerroin, vainajan veloista vastataan kuolinpesän omaisuudella, eivätkä pesän osakkaat joudu vastuuseen vainajan veloista. Koponen (2009, 129) toteaaakin, että velka ei periydy jälkeläisille. Perillisten on kuitenkin mahdollista joutua velkavastuuseen oman toimintansa takia. Velkavastuu voi tulla laiminlyönnin tai muun virheellisen toimenpiteen seurauksena, joita selvitän edempänä.

Pesän osakkaat voivat hakea velkojille julkista haastetta, jos he luulevat, etteivät kaikki vainajan velat ole tiedossa. Myös ylivelkaisessa pesässä on haettava julkista haastetta. Jos pesä ei ole ylivelkainen, julkisen haasteen tarve on arvioitava pesänselvittäjän tai osakkaiden toimesta. Jos velkojalle aiheutuu vahinkoa siitä, ettei haastetta ole haettu, joutuu pesänselvittäjä vastaamaan vahingosta. Kuolinpesän konkurssia tai pesänselvittäjän määräämistä voi hakea velkoja tai kuolinpesän osakas. Ylivelkainen pesä voidaan osakkaan hakemuksesta asettaa konkurssiin, jos se on esimerkiksi pesän laajuuden vuoksi tarkoituksenmukainen menettely. (Koponen 2009, 129.)

Pesänselvitysvelat on aina maksettava kuolinpesän varoista ennen muita velkoja. Velat tulee maksaa sitä mukaa, kun velat erääntyvät. Koponen (2009, 129) tähdentää, että mikäli vainajalta jäi leski sekä lapsi, täytyy heille ennen pesän ja vainajan velkoja suorittaa pesän selvitysaikainen elatusvastuu. Pesänselvitysvelkojen ja elatusvastuun jälkeen pesän nettovarat on käytettävä vainajan velkojen maksuun. Tämän jälkeen voidaan alkaa suorittaa muita pesälle kertyneitä velkoja.

Vaikka pesä olisikin ylivelkainen, ei osakkaiden yleensä tarvitse luovuttaa pesää pesänselvittäjälle tai konkurssiin välttääkseen velkavastuun. Konkurssi tai pesänselvittäjä tulevat kysymykseen silloin, jos vainaja on säilyttänyt omistusasunnon tai muuta omaisuutta. Vaikka pesän varallisuus ei riittäisikään kuin hautaus- ja perunkirjoituskuuluihin, ei pesän osakkaat yleensä voi joutua velkavastuuseen vainajan veloista. (Koponen 2009, 130.)

3.8.2 Pesän osakkaan velkavastuu

Osakkaan on mahdollista omilla toimillaan joutua velkavastuuseen vainajan veloista. Perintökaaren 21. luvun 2. §:n mukaisesti velkavastuuseen voi joutua, jos perunkirjoitusvelvollinen osakas laiminlyö perunkirjoituksen toimituttamisen määräajassa. Velkavastuuseen voi joutua myös se osakas, joka on tahallaan perunkirjoituksessa antanut väärän tiedon tai jättänyt kertomatta jonkin tietämänsä asian. Kolmas toimenpide, jolloin velkavastuu voi syntyä, on silloin, kun osakas toimii pesän nimissä velkaa tehdesään. Koponen (2009, 130) huomauttaa, että pääsääntöisesti velasta vastaa se osakas, joka velan on tehnyt. Jos kuolinpesän osakkaalla on edunvalvoja, hän ei Perintökaaren 21. luvun 2. §:n mukaan joudu velkavastuuseen edunvalvojan laiminlyöntien tai toimenpiteiden vuoksi.

Jos osakkaalle on aiheutunut henkilökohtainen velkavastuu, hän voi kuitenkin vapautua vastuustaan. Perintökaaren 21. luvun 2. §:n mukaan osakas voi vapautua, jos hän pystyy todistamaan, ettei hän laiminlyönnillään tai toimenpiteillään ole aiheuttanut velkojalle vahinkoa. Koponen (2009, 131) selventää, että jos osakas ei pysty näyttämään tätä toteen, mutta pystyy näyttämään, että hänen aiheuttamansa vahinko oli pienempi kuin velan määrä, rajoittuu osakkaan velkavastuu aiheutuneen vahingon määrään.

Koponen (2009, 131) lisää vielä, että tilanteessa, jolloin perunkirjoituksen toimittaminen on kokonaan laiminlyöty tai velkojalla on syytä olettaa sen olevan puutteellinen tai väärä, perunkirjoitusvelvollisen tai tietoja perukirjaan antaneen osakkaan on tehtävä selvitys kuolinpesän taloudellisesta tilasta. Hänen on näin osoitettava, ettei hän ole laiminlyönnillään aiheuttanut velkojalle vahinkoa. Mikäli pesä on vähävarainen eivätkä sen varat riittäisi pesänselvitysvelkojen jälkeen enää muihin vainajan velkoihin, osakas tai muu perunkirjoitusvelvollinen ei näin voi aiheuttaa velkojalle vahinkoa, jonka perusteella hän joutuisi vastuuseen vainajan veloista. Tällaisessa tilanteessa velkavastuusta voi siis vapautua esittämällä selvitys kuolinpesän vähävaraisuudesta.

3.8.3 Velkojen ja laskujen maksujärjestys

Finanssivalvonnan rahoitustarkastuksen tiedotuksen (2007) mukaan kuolinpesän varoista on aina ensin maksettava hautaus- ja perunkirjoitus- sekä pesänselvitysvelat, joiden jälkeen voidaan maksaa muita kuolinpesän velkoja ja vasta tämän jälkeen voi-

daan maksaa vainajan velat. Pesänselvitykseen liittyviä laskuja voidaan maksaa myös ennen perunkirjoitustakin. Perunkirjoituksen toimituksesta alkaa kuukauden mittainen niin kutsuttu rauhoitusaika, jolloin pesän varoista saa maksaa vainajan velkoja vain, jos se ei aiheuta vahinkoa muille velkojille. Rauhoitusajan noudattaminen jää pesän osakkaiden vastuulle. Finanssivalvonnan tiedotteessa kerrotaan vielä, että pankin ja muiden velkojien saamiset ja niiden etuoikeus ja mahdolliset kuittausoikeudet ratkaistaan pesänselvityksessä.

Ennen kuin pesän ja vainajan velat on maksettu, ei ositusta tai perinnönjakoa voida suorittaa. Mikäli perinnönjako tai ositus kuitenkin toimitetaan ennen velkojen maksamista eikä turvaavaa takausta tai vakuutta veloista ole asetettu, voidaan Perintökaaren 21. luvun 6. §:n mukaisesti määrätä perinnönjako tai ositus peruuntumaan, jolloin osakkaat ovat velvollisia palauttamaan kaiken osituksessa tai jaossa saamansa omaisuuden tai vaihtoehtoisesti korvaamaan sen arvon. Jos kaiken jaetun omaisuuden palautus ei kuitenkaan ole tarpeen velkojen kattamiseksi, tuomioistuin voi määrätä pesän osakkaat yhteisvastuullisesti korvaamaan pesälle velkojen maksamiseen tarvittavan summan. Samassa pykälässä todetaan myös, että pesän osakas ei ole velvollinen suorittamaan yhteisvastuullisesti kuitenkaan enempää kuin hän on osituksessa tai perinnönjaossa saanut. Laissa säädetään myös, että osakas vapautuu suoritusvelvollisuudestaan, jos hän palauttaa kaiken edellä mainituissa toimituksissa saamansa omaisuuden.

3.8.4 Vainaja velan takaajana tai pantinantajana

Takaaja on aina vastuussa takaamansa velan maksamisesta, ellei velallinen itse siitä huolehdi. Kuolinpesälle jääneessä takausvastuussa kuolinpesä vastaa takauksesta kuitenkin enintään kuolinpesän varallisuuden määrällä. Yleisimmässä takauslajissa eli omavelkaisessa takauksessa takaaja sitoutuu vastaamaan velasta kuin omastaan, jolloin velkoja voi Koposen (2009, 133) mukaan vaatia maksua takaajalta heti velan eräännyttyä. Toinen yleinen takauslaji on täytetakaus, jolloin takaaja takaa esimerkiksi asunnon hankintaan myönnetyn velan. Tällöin takaajalta voidaan vaatia velan maksua vain siltä osin, kuin asunnon arvo ei riitä velkaa kattamaan.

Sekä Puroinen (2006, 57) että Koponen (2009, 133) kirjoittavat, että vainajan antama takaus voidaan vähentää perintöverotuksessa vain, jos maksuvelvollisuus on syntynyt. Tällöinkin takaus voidaan vähentää vain vainajalle siirtyneen vastuun suuruisena. Mi-

käli takaus ei ole erääntynyt, kyse ei ole vainajan velasta eikä pelkkää takausta voida vähentää perintöverotuksessa.

Koponen (2009, 134) kirjoittaa vielä, että tilanteessa, jolloin takausvastuun maksuvelvollisuus selviää vasta perittävän kuoleman jälkeen, voidaan takausvastuu ottaa huomioon vähennyksenä pesän varoista. Jos maksuvelvollisuus tulee ilmi vasta perunkirjoituksen jälkeen, on silloin pidettävä lisäperunkirjoitus, jossa todetaan pesän uusi velka varoista vähennykseksi. Mikäli kuolinpesä joutuu maksamaan takausvastuun, pesän osakkaiden on tehtävä tästä selvitys verottajalle.

Jos vainaja on eläessään pantannut omaisuuttaan toisen henkilön velan vakuudeksi, pankin oikeus panttiin säilyy pantinantajan kuoleman jälkeenkin. Tällöin pantinantajaksi tulee kuolinpesä, jolla on pantinantajana oikeus saada tietoja velasta, jonka vakuutena panttaus on.

3.9 Pesänselvitys ja perinnönjako

Pesänselvityksen tavoitteena on saada kuolinpesä jakokuntoiseksi. Perunkirjoituksen jälkeen kuolinpesän varoilla maksetaan kuolinpesän velat, minkä jälkeen pesä on valmis jaettavaksi.

Mikäli kuolinpesän osakkaat eivät pääse yksimielisyyteen kuolinpesän asioiden hoitamisesta, voidaan kuolinpesään hakea pesänselvittäjää. Koponen (2009, 64) kirjoittaa, että käräjäoikeuden määräämällä pesänselvittäjällä on yksinomainen oikeus hoitaa kuolinpesän pankkiasioita. Tällöin pesänselvittäjä ottaa kuolinpesän omaisuuden haltuunsa ja maksaa perittävältä jääneet velat. Gottberg-Talve (1990, 68) huomioi, että kuolinpesän ollessa ylivelkainen, pesänselvittäjän tulisi päästä sopimukseen velkojien kanssa. Mikäli sopimusta ei saada aikaiseksi eivätkä pesän osakkaatkaan täytä kuolinpesän vajausta, on pesänselvittäjän luovutettava pesän omaisuus konkurssiin. Tämän jälkeen pesänselvittäjän tilalle tulee konkurssihallinto.

Kun pesänselvityksessä kuolinpesä on saatu jakokuntoon, pesänselvittäjän on ilmoitettava siitä osakkaille ja tehtävä hallinnostaan tili Perintökaaren 19. luvun 16. §:n mukaisesti. Pesänselvittäjä pitää kuolinpesän omaisuuden hallussaan perinnönjaon lainvoimaisuuteen saakka. Pesänselvittäjän tehtäviin kuuluu myös luovuttaa kullekin osakkaalle hänelle tuleva omaisuus, vaikka pesään olisikin erikseen määrätty pesänja-

kaja. Perintökaaren 23. luvun 1. §:n mukaan jokaisella kuolinpesän osakkaalla on oikeus vaatia kuolinpesän omaisuuden jakoa pesänselvityksen jälkeen. Jos perittävä oli kuollessaan naimisissa, on ennen jakoa kuitenkin suoritettava ositus. Saman luvun 3. §:n mukaan osakkaat voivat toimittaa perinnönjaon sopimallaan tavalla. Pesään voidaan hakemuksesta määrätä myös pesänjakaja, mikäli joku osakkaista näin vaatii tai, jos jonkun osakkaan osuus on ulosmitattu.

Perillisten jako-osuuksia laskettaessa käytetään useimmiten kuolinpesän omaisuuden osalta käypää markkinahintaa jakohetkellä. Tällöin pesän osakkaiden on päästävä yksimielisyyteen pesän omaisuuden arvostamisesta. Jos yhteisymmärrystä ei saada aikaiseksi, on Perintökaaren 23. luvun 7. §:ssä olevan säädöksen mukaan pesänjakajan määrättävä perinnönjaon aika ja paikka sekä kutsuttava kaikki osakkaat paikalle. Pesänjakajan on yritettävä saada kuolinpesän osakkaat sopimaan jaosta ja sopimuksen syntyessä pesänjakajan on toimitettava jako sen mukaisesti. Samaisen luvun 8. §:ssä sanotaan, että jos sopimukseen osakkaiden kesken ei päästä, pesänjakajan tehtäväksi jää suorittaa jako siten, että kukin osakas saa osan kaikenlaatuisesta omaisuudesta. Koponen (2009, 53) tarkentaa, että tätä toimintatapaa kutsutaan tasajaon periaatteeksi. Mikäli pesässä on maata, osakekirjoja ja rahaa, kunkin osakkaan on siis saatava perinnöksi osa maata, osakkeita sekä rahaa. Jos perinnönjako hankaloituu ja pesässä on paljon omaisuutta, jota ei voida jakaa osiin, voi oikeus määrätä osan pesän omaisuudesta tai tarvittaessa koko omaisuuden realisoitavaksi.

Perinnönjaosta on Perintökaaren 23. luvun 9. §:n mukaan laadittava jakokirja. Jos perinnönjaossa on käytetty pesänjakajaa, täytyy pesänjakajan allekirjoittaa jakokirja. Muussa tapauksessa jakokirjaan tulee kaikkien pesän osakkaiden allekirjoitukset sekä kahden esteettömän todistajan allekirjoitukset, jotka omilla allekirjoituksillaan todistavat pesän osakkaiden allekirjoitukset oikeiksi. Allekirjoitusten lisäksi perinnönjakokirja on päivättävä ja siitä on käytävä ilmi jaon kohteena ollut omaisuus sekä kunkin osakkaan jako-osuus. Tämän jälkeen perinnönjakajan on välittömästi toimitettava kullekin osakkaalle kopio jakokirjasta.

Ennen kuin varat voidaan jakaa, perinnönjakokirjan tulee olla lainvoimainen. Jos perinnönjaossa ei ole käytetty pesänjakajaa, jakokirja tulee lainvoimaiseksi silloin, kun pesän osakkaat allekirjoittavat sen. Tällöin osakas hyväksyy jaon allekirjoituksellaan. Usein jakokirjaan laitetaan lisäksi merkintä, että osakas hyväksyy jaon eikä aio moittia

sitä. Pesänjakajaa käytettäessä jakokirjan loppuun voidaan laittaa merkintä osakkaan hyväksynnästä samalla tavalla kuin ilman pesänjakajaakin, mikäli kaikki hyväksyvät jaon. Jos kaikki osakkaat eivät hyväksy perinnönjakoa sellaisenaan, alkaa kuuden kuukauden moiteaika. Siinä ajassa jokaisella osakkaalla on oikeus käräjäoikeuden oikeudenkäynnissä vaatia jaon kumoamista tai oikaisemista. Mikäli kukaan osakkaista ei nosta kannetta, jako tulee lainvoimaiseksi. (Koponen 2009, 55.)

Leena Linnainmaa tarkentaa kirjassaan ”Lakiopas omaiselle” (2002, 95), että moiteajan kuluttua osakkaat voivat pyytää vainajan viimeisen kotipaikan käräjäoikeudelta todistuksen siitä, ettei perinnönjakoa ole moitittu. Tällaista todistusta kutsutaan lainvoimaisuus- eli moittimattomuustodistukseksi. Jos moitekanne on kuitenkin nostettu, ei todistusta saa, ja lainvoimaisuus astuu voimaan vasta oikeudenkäynnin jälkeen.

Jos kuolinpesässä on osakkaana edunvalvonnan alainen henkilö ja perinnönjaossa ei käytetä pesänjakajaa, määrätään Holhoustoimilain 5. luvun 34. §:ssä, että edunvalvojan on haettava holhousviranomaisen lupa, kun tehdään sopimuksia omaisuuden osituksesta tai perinnönjaosta. Mikäli lupaa ei ole haettu, tehty sopimus ei 36. §:n mukaan sido edunvalvottavaa. Jos perinnönjaossa käytetään pesänjakajaa, hänen velvollisuutensa on huolehtia edunvalvottavan oikeuksista ja niiden toteutumisesta eikä holhousviranomaisen lupaa tällöin tarvita.

3.10 Ositus kuolinpesässä

Sanotaan, että sata prosenttia avioliitoista päättyy; osa avioeroon ja osa toisen puolison kuolemaan. Kummassakin tapauksessa tehdään niin sanottu tilinpäätös, jolloin toimitetaan ositus puolisoitten omaisuuksien välillä eli puolisoitten avio-oikeuden alainen omaisuus jaetaan. Pääpiirteittäin osituksessa yhteiset säästöt ja omaisuus lasketaan yhteen ja tämän jälkeen jaetaan puoliksi aviopuolisoiden kesken eli kuolemantapauksessa lesken sekä kuolinpesän kesken. Mikäli puolisoilla oli avio-oikeuden poissulkeva maistraattiin rekisteröity avioehto, toimitetaan omaisuuden erottelu, jolloin kummallekin jää oma omaisuutensa.

Kun yhteenlaskettu omaisuus jaetaan tasan kuolinpesän ja lesken välillä, on varakkaamman osapuolen maksettava tasinkoa vähemmän omistavalle. Mikäli vainaja oli puolisoista varakkaampi, hän maksaa tasinkoa leskelle, jolloin leski saa puolet heidän yhteenlasketusta omaisuudestaan ja kuolinpesän toisen puolen. Koponen (2009, 54)

toteaakin, että vasta osituksen jälkeen tiedetään, mikä omaisuus kuuluu leskelle ja mikä kuolinpesälle.

Tilanne, jolloin leski on varakkaampi kuin kuollut puoliso, sovelletaan Purosen (2006, 82) mukaan leskensuojasäännöstä. Leskeä suojellaan muun muassa tasinkoetuokivedellä eli tasinkoprivilegillä, mikä tarkoittaa sitä, että varakkaan lesken ei tarvitse maksaa tasinkoa kuolinpesälle. Jos leski haluaa käyttää tasinkoetuokettaan, hän säilyy oman omaisuutensa omistajana. Puronen (2006, 84) huomioi, että tilanteessa, jossa perittäväällä ja leskellä on samat perilliset, lesken tasinkoprivilegimenettely johtaa vain siihen, että perilliset saavat ensiksi kuolleen vanhempansa jälkeen vain häneltä jääneen omaisuuden. Lesken kuoltua, he saavat myös varakkaamman vanhemman omaisuuden, jolloin perillisten asemassa ei tapahdu periaatteellista muutosta. Lesken käyttämästä tasinkoetuokteudesta on oltava maininta perukirjassa.

Leskellä on oikeus hallita kuolinpesän omaisuutta jakamattomana hallinnassaan, mutta perinnönjako on kuitenkin toimitettava, jos joku pesän osakkaista sitä vaatii. Vaikka perintö jaettaisiinkin osakkaiden kesken, saa leski silti jäädä asumaan vainajan ja lesken yhteiseen kotiin. Tämä tarkoittaa sitä, että perintö voidaan jakaa vain laskennallisesti, sillä käytännössä leski pitää asuntoa kotina hallinnassaan. Tällaisessa tilanteessa perillisten tulee kuitenkin maksaa perinnöstään perintövero.

4 PERINTÖVEROTUKSEN PÄÄPIIRTEET

Perinnönsaajan on aina maksettava valtiolle perintöveroa vainajan jättämästä perinnöstä. Maksettavaksi tulevan veron suuruuteen vaikuttavat perityn omaisuuden arvo, mahdollinen käyttö- tai hallintaoikeus sekä veroluokka, johon perillinen tai testamentinsaaja kuuluu. Perintöverovelvollisuus astuu voimaan aina perittävän kuoleman jälkeen. Poikkeuksia ovat kuitenkin tilanteet, joissa perinnönjättäjä on testamentissaan määrännyt omistusoikeuden siirtyvän vasta, kun jokin tietty ehto on täyttynyt, esimerkiksi testamentinsaajan tultua täysi-ikäiseksi. Tällöin perintöverovelvollisuus alkaa vasta, kun kyseinen ehto on täyttynyt ja omistusoikeus siirtyy perinnönsaajalle.

Mikäli perinnönsaaja ei halua vastaanottaa perintöään ja luopuu siitä, ei hänelle myöskään muodostu perintöverovelvollisuutta. Testamentista on kuitenkin mahdollista luopua vain osittain esimerkiksi siten, että osa testamentatusta omaisuudesta otetaan vastaan ja osaa ei, jolloin perintövero maksetaan vain vastaanotetusta perinnöstä. Testa-

mentista voidaan luopua osittain myös siten, että jonkin omaisuuden kohdalta otetaan vastaan vain omaisuuden hallintaoikeus ja luovutaan omistusoikeudesta. Tässä tilanteessa hallintaoikeuden saajan ei tarvitse maksaa perintöveroa, vaan se tulee omistusoikeudensaajan maksettavaksi. (Perhe- ja perintöoikeutta pääpiirteissään 2013.)

Perinnöstä sen sijaan ei voida luopua vain osittain, vaan siitä on luovuttava kokonaan. Mikäli perinnöstä luovutaan osittain, verotuksellisesti tilanne tulkitaan aina niin, että perintö on ensin kokonaisuudessaan vastaanotettu, jonka jälkeen osa siitä on luovutettu eteenpäin lahjoituksena. Perinnöstä luopumisen on oltava niin sanotusti tehokas, jonka vuoksi se on tehtävä kirjallisesti ja ehdoitta eikä sitä saa vastaanottaa tai ryhtyä siihen. Ehdoton perinnöstäluopuminen voidaan tehdä vain luopujan sijaisperillisten hyväksi. Muussa tapauksessa luopuminen ei ole enää ehdotonta ja luopujan katsotaan vastaanottaneen perinnön ja sen jälkeen lahjoittaneen sen eteenpäin. Tällaisessa tilanteessa perinnöstä maksetaan verot kahteen otteeseen, kun ensin perinnönsaaja maksaa perintöveroa, jonka jälkeen lahjoituksen saaja maksaa lahjaveroa saamastaan omaisuudesta. (Perhe- ja perintöoikeutta pääpiirteissään 2013.)

Perintöverotuksessa perinnön arvo määritellään kuolinpäivän tilanteen mukaan. Esimerkiksi kiinteistöissä tai asunto-osakkeissa tämä tarkoittaa sitä, että ne arvostetaan kuolinpäivänä vallitsevassa markkinatilanteessa omaisuuden todennäköiseen myyntihintaan. Verotus toimitetaan aina vainajan viimeisimmän kotipaikkakunnan verovirastossa perukirjan pohjalta.

Veroluokat

Edellä mainitsin, että perintöveron suuruuteen vaikuttaa omalta osaltaan myös veroluokka, johon perinnönsaaja kuuluu. Veroluokkia on olemassa kaksi. Ensimmäiseen veroluokkaan kuuluvat vainajan aviopuoliso, lapset, lapsenlapset, vanhemmat ja isovanhemmat sekä muut suoraan alenevassa tai ylenevässä polvessa olevat perilliset. Myös aviopuolison suoraan alenevassa polvessa oleva perillinen kuuluu tähän veroluokkaan. Vainajan avopuoliso kuuluu ensimmäiseen veroluokkaan silloin, kun heillä on yhteinen lapsi tai he ovat asuneet yhdessä viiden vuoden ajan.

Toiseen veroluokkaan kuuluvat vainajan muut sukulaiset ja vieraat, mukaan lukien perinnönjättäjän sisarukset. Myös avopuoliso kuuluu toiseen veroluokkaan, mikäli edellä mainitut ehdot eivät täyty.

5 KUOLINPESÄN ASIAT PANKISSA

Tähän pankin toimihenkilöille tarkoitettuun osioon olen koonnut teoreettisen viitekehksen ytimen. Osion tarkoituksena on olla toimihenkilöiden apuna kuolinpesiin liittyvissä tapauksissa. Yksityiskohtaisemmat ohjeistukset on tarkoitettu nimenomaan Handelsbankenin toimihenkilöille. Luvun 5 tiedot perustuvat pankin sisäiseen lakeihin pohjautuvaan muistioon.

5.1 Tieto kuolemasta pankille

Tieto asiakkaan kuolemasta tulee pankille Väestörekisterikeskuksen tai vainajan omaisten kautta. Suositeltavaa olisi, että vainajan lähiomaiset itse ilmoittaisivat kuolemasta pankille. Väestörekisterikeskuksen kautta tieto kulkee suhteellisen hitaasti, sillä monesti perunkirjoitukseen liittyvät järjestelyt on tiedon tullessa jo pitänyt aloittaa. Kun vainajan omaiset ilmoittavat kuolemantapauksesta pankille, heidän tulee toimittaa myös kuolintodistus tai vaihtoehtoisesti vainajan virkatodistus, jossa tulee esille kuolintieto sekä vainajan henkilöllisyys.

Kun pankki on saanut tiedon asiakkaan kuolemasta, toimihenkilön on tehtävä selvitys vainajan asiakkuudesta. Tässä auttaa Handelsbankenin omasta Asiakirjapankista löytyvä Kuolleen henkilön asiakkuuden selvitys -lomake, jossa kohta kohdalta käydään läpi asiakkaalla olleet palvelut.

Ensimmäiseksi on rekisteröitävä järjestelmiin tieto kuolemasta, jolloin asiakastietoihin merkitään vainajan kuolinpäivä sekä nimen jälkeen lisätään merkintä ”KUOLINPESÄ”. Sama merkintä on tehtävä myös postitusnimen perään. ”Kuolinpesä”-merkintä on tärkeä siksi, että henkilön kuollessa tilalle tulee kuolinpesä ja myös vainajan omaisuus siirtyy kuolinpesän eli perikunnan hoidettavaksi. Kun tieto asiakkaan kuolemasta merkitään järjestelmiin, on sinne kirjoitettava myös teksti: kuollut, päivämäärä ja ilmoittajan nimi.

5.2 Vainajan pankkipalveluiden käyttöoikeudet

Kun tieto kuolemasta on tullut pankille, pankin on lopetettava kaikki vainajan tileihin tai muihin pankkipalveluihin liitetyt käyttöoikeudet, sillä valtuuttajan kuollessa myös kaikki valtuutukset lakkaavat. Tämän takia osakkaiden on hyvä ilmoittaa kuolemasta

pankille mahdollisimman pian, ettei kukaan käyttöoikeutettuna pysty käyttämään kuolinpesän varoja. Vainajalle hänen elinaikanaan annetut käyttöoikeudet on lopetettava myös, sillä käyttöoikeus on annettu vainajalle, ei hänen perinnönsaajilleen. Pankin on suljettava myös kaikki vainajan tileihin liitetyt kortit sekä rinnakkaiskortit ja verkkopankkitunnukset.

Henkilön kuollessa hänen varojensa omistusoikeus ja siten myös käyttöoikeus siirtyvät kuolinpesälle. Tällöin kuolinpesän osakkaat hallinnoivat yhdessä kuolinpesän varoja ja päättävät yksimielisesti varojen käytöstä, josta kerron tarkemmin edempänä.

5.3 Kuolinpesän osakkaiden selvittäminen

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä velvoittaa pankit tunnistamaan ja tuntemaan asiakkaansa. Kun pankin asiakas kuolee, hänen tilalleen tulee kuolinpesä, jolloin pankin on tunnistettava myös kuolinpesän osakkaat. Perukirjasta liitteineen saadaan tarvittavat tiedot kuolinpesän osakkaiden tunnistamiseksi. Tietysti pankissa asioidessa tarvitaan myös asianmukainen voimassaoleva henkilöllisyystodistus, jotta yksittäiset henkilöt pystytään varmuudella tunnistamaan.

Perukirja

Perukirjaan on aina merkittävä kaikki pesän varat ja velat sekä luettelo kuolinpesän osakkaista. Siinä on oltava myös maininta mahdollisesta yleistestamentinsaajasta sekä avio-oikeudesta. Jos pankilla ei ole perukirjaa, sillä ei välttämättä ole myöskään tietoa kaikista pesän osakkaista, sillä pelkästä sukuselvityksestä ei käy ilmi esimerkiksi yleistestamentinsaajat, jotka ovat yhtäläillä kuolinpesän osakkaita. Osakasluettelon vahvistamista voidaan hakea maistraatilta, jolloin maistraatti vahvistaa, että kaikki kuolinpesän osakkaat on merkitty perukirjaan. Näin perukirjan osakasluettelo saa julkisen luotettavuuden, jonka ansiosta muiden muassa pankki voi luottaa siihen, että kaikki osakkaat ovat osakasluettelossa.

Maistraatin vahvistama perukirja

Maistraatin vahvistama, julkisen luotettavuuden saanut perukirja helpottaa kuolinpesän asioiden hoitamista, kun erillisiä virkatodistuksia ei tarvitse enää toimittaa pankkiin. Maistraatin vahvistaman perukirjan lisäksi riittää, että pankkiin toimitetaan mah-

dollinen testamentti. Nämä on esitettävä sellaisten toimenpiteiden yhteydessä, jotka edellyttävät kaikkien pesän osakkaiden suostumusta. Palaan näihin toimenpiteisiin tarkemmin myöhempanä, kun käsittelen kuolinpesän asioiden hoitamista.

Vahvistamaton perukirja

Jos perukirjaa ei ole vahvistettu maistraatissa, on hoidettavien toimenpiteiden yhteydessä esitettävä aina vainajan katkeamaton sukuselvitys, josta ilmenevät vainajan lakimääräiset perilliset. Katkeamaton sukuselvitys tarvitaan myös leskestä koko avioliiton ajalta. Mikäli vainajalla on kuolleita perillisiä, tarvitaan heistäkin vastaavanlaiset sukuselvitykset. Henkilön kuollessa ilman rintaperillisiä, katkeamattomat virkatodistukset on toimitettava vainajan muista lakimääräisistä perillisistä eli hänen vanhemmistaan ja heidän lapsistaan.

Vahvistamattoman osakasluettelon lisäksi perikunnan on toimitettava pankkiin sekä mahdollinen testamentti että mahdollinen rekisteröity avioehtosopimus. Mikäli vainaja oli jäänyt aiemmin leskeksi ja aiemmin kuolleen puolison pesä oli ollut jakamattomana lesken kuolemaan saakka, pankki tarvitsee myös aiemmin kuolleen puolison perukirjan kaikkine liitteineen. Aiemmin kuolleen puolison pesän ollessa jo jaettu, on pankin saatava perukirja lisäksi myös ositus- ja jakokirja. Jos vainaja on ollut avioliitossa useamman kerran elämänsä aikana, tarvitaan osituskirja myös vainajan ja hänen entisten puolisoitensa välisistä osituksista.

Kuolinpesän on myös mahdollista hakea tuomioistuimen määräämää pesänselvittäjää, jolloin edellä mainittuja selvityksiä ei tarvitse esittää. Tällöin pankille riittää ainoastaan pesänselvittäjän esittämä määräyskirja. Pesänselvittäjää käytetään usein ongelmatilanteissa, jolloin kuolinpesän osakkaat eivät pääse yksimielisyyteen kuolinpesän asioiden hoitoa koskevissa toimenpiteissä tai pesä on muuten riittainen.

Kuolinpesän osakkaat tai muut pesän asioita hoitavat voivat kokea kuolinpesän asioiden hoitamisen kovin mutkikkaaksi ja hankalaksi, kun vaadittavia asiakirjoja on niin paljon. Heidän tulisi kuitenkin ymmärtää, että kaikkien tarvittavien selvitysten esittäminen tuo ainoastaan suojaa pesän osakkaiden asemaa ja oikeuksia kohtaan. Perukirjoja käsitellään aina pankkisalaisuuden edellyttämällä luottamuksella ja huolellisuudella ja niiden jäljennökset arkistoidaan pankkiin, jolloin suoritettuja toimenpiteitä voidaan jälkepäin tarvittaessa todentaa.

5.4 Elinaikana tehdyt pankkisopimukset

Kaikki vainajan elinaikanaan tekemät sopimukset sitovat kuolinpesää, jolloin kaikki sopimukset siirtyvät kuolinpesän nimiin. Näitä ovat muun muassa kaikki tilisopimukset, velkakirjat ja takaussitoumukset, tallelokeron vuokrasopimus sekä varainhoitosopimukset. Myös sopimukset toistuvista maksupalvelutehtävistä ja suoraveloituksista säilyvät ennallaan kuoleman jälkeenkin. Tällaisia automaattisesti veloitettavia laskuja ovat usein esimerkiksi puhelin- ja sähkölaskut sekä yhtiövastikkeet, joiden maksamisen katsotaan olevan vain kuolinpesän hyväksi. Toistosuoritukset on kuitenkin lopetettava, mikäli yksikin kuolinpesän osakas niin vaatii. Kuolinpesä voi olla velvollinen myös palauttamaan aiheettomia vainajan tilille tulevia toistosuorituksia, kuten palkkaa tai eläkettä. Kuoleman jälkeen maksettu palkka tai eläke on aina palautettava maksajalle vaatimuksen mukaan.

5.4.1 Tilisopimukset

Kuoleman jälkeen vainajan elinaikanaan avaatut tilit siirtyvät automaattisesti kuolinpesän omistukseen ja hallintaan. Mikäli vainajalla oli yhteinen tili toisen henkilön kanssa, kuolinpesä siirtyy toiseksi omistajaksi vainajan tilalle. Jos kyseessä on ollut niin kutsuttu ”tai -tili” ja kumpikin omistajista on käyttänyt tiliä itsenäisesti samantyyppisillä omistusoikeuksilla, on kuolinpesällä samanlainen itsenäinen oikeus käyttää tiliä, kuin vainajalla oli eläessään. Jos toinen omistaja on esimerkiksi leski, on suositeltavaa, että hän ohjaa oman palkkansa tai eläkkeensä omalle tililleen, jotta hän voi jatkossakin käyttää omia varojaan joustavasti ilman muiden kuolinpesän osakkaiden suostumusta. Jos vainajalla oli toisen henkilön kanssa yhteinen tili, jota he ovat voineet vain yhdessä käyttää eli niin sanottu ”ja -tili”, on kuoleman jälkeen kuolinpesällä sekä toisella omistajalla oikeus käyttää tiliä vain yhdessä. Tällöin tilin käyttöön vaaditaan kaikkien tilinomistajien suostumukset. Pankin näkökulmasta olisi suositeltavaa, että palkka- tai eläketilit olisi kaikilla yksin omilla nimissään, jolloin välttyttäisiin tilinkäyttöongelmilta avioero- ja kuolemantapauksissa.

5.4.2 Vainajalta jääneet velat

Vainajalta jäänyt laina sitoo kuolinpesää yhtäläisesti, kuin se sitoi vainajaa hänen elinaikanaan. Perintöoikeutemme mukaisesti lähtökohtana kuitenkin on se, ettei vainajan velka siirry hänen perillisilleen. Tämä tarkoittaa sitä, että pääsääntöisesti kuolinpesä

vastaa vainajalta jääneistä veloista vain kuolinpesän omalla varallisuudella. Luotonantajat voivat siis velkoa saamisiansa vain siitä omaisuudesta, joka perittävältä hänen kuollessaan jäi.

Velallisen kuolema ei eräännytä velkoja maksettaviksi, mutta esimerkiksi pankilla on oikeus velkaehtojen mukaisesti eräännyttää velka maksettavaksi, mikäli se niin vaatii. Vaikka velkoja ei eräännyttäisikään vainajan jättämää velkaa, velka on silti maksettava pois ennen perinnönjakoa. Pesän osakkailta on oikeus irtisanoa vainajan velka, jos velka ei ole ehtojensa mukaan erääntymässä kuuden kuukauden kuluessa kuolinpäivästä. Pesän osakkaiden irtisanoessa vainajan velan velkojan on otettava vastaan velan takaisinmaksu ennen alkuperäisen maksusuunnitelman eräpäivää, jolloin päättyy myös koronmaksuvelvollisuus. Velkojan on mahdollista olla vastaanottamatta maksua silloin, kun velan vakuutena on kiinnitys ja velkoja ilmoittaa tyytyvänsä siihen, että hän vaatii maksua ainoastaan velan vakuutena olevasta omaisuudesta. Kuukauden kuluttua perunkirjoituksen toimittamisesta velkojalla on oikeus vaatia vakuutta sellaisesta vainajan jättämästä velasta, joka ei ole erääntynyt maksettavaksi ja josta ei ole riittävä vakuutta. Mikäli velkoja ei saa vakuutta kolmen kuukauden kuluessa, velan voidaan katsoa erääntyneen.

Jos vainajalta jäänyt velka oli Kansaneläkelaitoksen takaamaa opintolainaa, on Kansaneläkelaitoksen maksettava laina takaisin pankille takauksensa mukaisesti eikä kuolinpesälle muodostu takaisinmaksuvelvollisuutta. Opintolaina on kuitenkin merkittävä saldotodistukseen vainajalta jääneinä vastuina, vaikka verottajan ohjeiden mukaisesti perukirjaan merkitään opintolainan arvoksi 0 euroa.

5.4.2.1 Ylivelkainen pesä

Perittävä on saattanut eläessään niin sanotusti elää yli varojensa, jolloin hän on ylivelkaannuttanut itsensä. Tällöin kuolinpesälle on jäänyt enemmän velkaa kuin varoja ja seurauksena ylivelkaisuudesta on usein kuolinpesän konkurssi. Ylivelkaisessa pesässä pesän koko varallisuus on käytettävä vainajalta jääneiden velkojen maksamiseen ja velkojien tyydyttämiseen, jolloin perillisille ei jää mitään.

Ylivelkaisessa kuolinpesässä osakkaiden tai pesänselvittäjän on haettava julkista haastetta velkojille, jotta kaikki vainajalta jääneet velat saadaan varmasti selville eikä velkojille näin aiheudu vahinkoa. Ylivelkaisen pesän osakkaiden on myös toimitettava

kaikille velkojille jäljennökset perukirjasta. Osakkaat tai pesään määrätty pesänselvittäjä voivat hakea ylivelkaisen kuolinpesän asettamista konkurssiin. Konkurssi tai pesänselvittäjä tulevat aiheellisiksi silloin, jos vainaja on ylivelkaisuudesta huolimatta säilyttänyt esimerkiksi omistusasunnon tai muuta omaisuutta. Pesänselvittäjän tulisi päästä sopimukseen velkojien kanssa velkojen maksusta, mutta mikäli sopimuksia ei synny, pesän omaisuus on luovutettava konkurssiin. Tämän jälkeen pesänselvittäjän tilalle tulee konkurssihallinto. Monesti ylivelkaisissa pesissä pesänselvittäjän määrääminen voi olla aiheellista ja suositeltavaa, jotta tarvittavat toimenpiteet tulevat asianmukaisesti hoidetuiksi.

5.4.2.2 Kuolinpesän velkavastuu

Aiemmin kerroin, että kuolinpesä vastaa vainajalta jääneistä veloista vain pesän varallisuuden määrällä. Vaikka velka itsessään ei periydykään vainajan perillisille, pesän osakkaat voivat joutua velkavastuuseen oman huolimattoman toimintansa takia. Huolimattonta toimintaa on esimerkiksi se, jos perunkirjoitusvelvollinen pesän osakas laiminlyö perunkirjoituksen toimituttamisen määräajassa eli kolmen kuukauden kuluessa kuolemantapauksesta. Velkavastuuseen voi joutua myös silloin, jos osakas tahallaan antaa väärän tiedon perunkirjoituksessa tai jättää kertomatta jonkin tietämänsä asian. Kolmas toimenpide, jolla osakas voi aiheuttaa itselleen velkavastuun, on se, jos osakas toimii kuolinpesän nimissä velkaa tehdessään. Pääsääntöisesti velasta vastaa aina se osakas, joka velan on tehnytkin. Edunvalvonnan alaiset kuolinpesän osakkaat eivät kuitenkaan joudu velkavastuuseen edunvalvojansa laiminlyöntien tai huolimattomuuden vuoksi.

Perunkirjoituksen toimittamisen laiminlyönnistä aiheutuneesta velkavastuusta osakas voi vapautua, jos hän pystyy osoittamaan, ettei toiminnallaan ole aiheuttanut velkojille vahinkoa. Mikäli pesä on vähävarainen eivätkä sen varat riittäisi pesänselvitysvelkojen jälkeen enää muihin vainajan velkoihin, osakas tai muu perunkirjoitusvelvollinen ei näin voi aiheuttaa velkojalle vahinkoa, jonka perusteella hän joutuisi vastuuseen vainajan veloista. Tällaisessa tilanteessa velkavastuusta voi siis vapautua esittämällä selvitys kuolinpesän taloudellisesta tilanteesta ja siten pesän vähävaraisuudesta.

5.4.2.3 Velkojen maksujärjestys

Kuolinpesän varoista on aina ensin maksettava erääntymisjärjestyksessä hautaus- ja perunkirjoitus- sekä pesänselvitysvelat. Tämän jälkeen voidaan maksaa muita kuolinpesän velkoja ja vasta sitten vainajalta jääneitä velkoja. Jos vainajalta jäi leski ja lapsi, on heille suoritettava pesän selvitysaikainen elatusvastuu ennen pesän ja vainajan velkojen maksamista.

Pesänselvityskulut voivat erääntyä maksettavaksi nopeastikin, jolloin niitä voidaan tarpeen mukaan maksaa jo ennen perunkirjoitusta. Perunkirjoituksen toimittamisen jälkeen alkaa kuukauden mittainen rauhoitusaika, jonka aikana pesän varoista saa maksaa vainajan velkoja vain, jos se ei aiheuta vahinkoa muille velkojille. Rauhoitusajan noudattaminen jää kuolinpesän osakkaiden vastuulle. Pesänselvityksessä ratkaistaan pankin tai muiden velkojien saamiset ja niiden etuoikeus sekä mahdolliset kuitausoikeudet.

5.4.3 Vainajan antama takaus tai vakuus

Takaaja on aina vastuussa takaamansa velan takaisinmaksusta, ellei velallinen itse siitä huolehdi. Jos vainaja on antanut elinaikanaan takauksen toisen henkilön velalle, kuolinpesä vastaa takauksesta enintään kuolinpesän varallisuuden määrällä. Omavälkaisen takauksen antanut henkilö sitoutuu vastaamaan takaamastaan velasta kuin omastaan, jolloin velkojan on mahdollista vaatia maksua takaajalta eli kuolemantapauksessa kuolinpesältä heti velan eräännyttyä. Toisaalta vainaja on voinut antaa elinaikanaan myös täytetakauksen esimerkiksi asunnon hankintaan myönnetylle velalle, jolloin kuolinpesältä voidaan vaatia maksua vain siltä osin, kuin asunnon arvo ei riitä velkaa kattamaan. Jos vainaja on eläessään pantannut omaisuuttaan toisen henkilön velan vakuudeksi, pankin oikeus panttiin säilyy pantinantajan kuoleman jälkeenkin.

Vainajan antamat takaukset ja pantit on merkittävä perukirjaan. Koska kuolinpesän osakkaat tulevat vainajan tilalle takauksen- tai pantinantajiksi, heillä on oikeus saada tietoja kaikista luotoista, jotka kyseisiin sitoumuksiin liittyvät. Heille on annettava tieto esimerkiksi siitä, kuka on velallinen ja mikä on velan pääoma, jonka takaus kattaa. Pesän osakkailla on myös oikeus saada tietoonsa taattavissa luotoissa olevat mahdolliset maksuviiveet.

5.5 Kuolinpesän asioiden hoitaminen

Kuolinpesän pankkiasioiden hoitaminen voi olla hankalaa, mikäli pesässä on monta osakasta. Pääsääntöisesti kuolinpesän asioita hoitavat kaikki pesän osakkaat yhdessä tai yksi muiden valtuuttamana, mutta joitakin toimenpiteitä voi tehdä yksikin kuolinpesän osakas ilman muiden suostumusta. Itse olen kokenut ajoittain hankalaksi ja hidastavaksi tekijäksi sen, että aina ei ole täyttä varmuutta siitä, kuka kuolinpesän asioita saa hoitaa ja tarvitaanko toimenpiteeseen kaikkien osakkaiden suostumusta vai riittääkö vain yhden henkilön antama toimeksianto. Kokosin seuraaviin kappaleisiin asioita, joita vain yksikin kuolinpesän osakas voi tehdä sekä asiat, joihin tarvitaan kaikkien osakkaiden suostumukset.

Yhden osakkaan oikeudet

Kuten aiemmin olen jo todennut, henkilön kuollessa hänen varojensa omistusoikeus siirtyy automaattisesti kuolinpesälle. Ennen perunkirjoituksen toimittamista vainajan tililtä on mahdollista nostaa varoja kuolemasta aiheutuneiden kulujen kattamiseen. Tällaisiksi kuluiksi katsotaan esimerkiksi hautajaisista ja perunkirjoituksesta aiheutuvat kulut sekä pesän hoidon, hallinnon ja selvityksen aiheuttamat kustannukset eli välittömästi vainajan kuolemaan liittyvät laskut. Muita vainajan tililtä maksettavia laskuja ovat muun muassa sähkö-, puhelin- tai esimerkiksi yhtiövastikelaskut. Mikäli varoja haluttaisiin nostaa muihin tarkoituksiin, sen voi pääsääntöisesti tehdä vasta perunkirjoituksen jälkeen. Varojen nosto tehdään pankissa laskua vastaan tai vaihtoehtoisesti lasku maksetaan suoraan tilisiirtona vainajan tililtä. Varat edellä mainittujen laskujen maksamiseen voi nostaa yksikin kuolinpesän osakas ilman muiden osakkaiden antamaa valtakirjaa. Hänen on kuitenkin esitettävä pankille virkatodistus, josta käy ilmi osakkaan ja vainajan välinen sukulaisuussuhde. Muita tällaisia laskuja ovat esimerkiksi vainajalle kuuluneet verot, joita yksikin kuolinpesän osakas on oikeutettu maksamaan vainajan tililtä.

Yksikin kuolinpesän osakas voi myös pyytää perunkirjoitusta varten saldotodistukset vainajan tileistä ja lainoista tai muut tarvittavat todistukset vainajan varallisuudesta ja vastuista kuolinpäivältä. Virkatodistuksen nojalla osakas on oikeutettu yksin saamaan tietoja myös vainajan tilien ja lainojen tilanteista kuolinpäivän jälkeiseltä ajalta.

Jos vainajalla oli eläessään tallelokero, on tehtävä tallelokeron sisällön luettelointi ennen perunkirjoitusta. Luetteloinnin voi tehdä yksi kuolinpesän osakas ilman muiden suostumusta, mutta kuitenkin yhdessä pankin toimihenkilön kanssa.

Myös aiemmin mainitsemani suoraveloitukset ja toistuvaissuoritukset voi irtisanoa yksikin kuolinpesän osakas, mikäli hän katsoo maksut perusteettomiksi. Näihin luetaan myös vainajan elinaikanaan tekemät e-laskut.

Mikäli kuolinpesän tilillä on selkeästi enemmän varoja kuin mitä pesänselvitysvelkoja tulee maksettavaksi, voidaan tililtä maksaa yhden osakkaan toimesta myös vainajalta jääneitä luotto- tai muita tavanomaisia maksuaikakorttilaskuja.

Eteen voi tulla myös tilanne, jossa kukaan kuolinpesän osakkaista ei ota kuolinpesän asioita hoitaakseen. Tällöin joku muu henkilö voi olla oikeutettu maksamaan vainajalle kuuluneita edellä mainittuja laskuja kuolinpesän tililtä ilman osakkaiden suostumusta. Tämä henkilö voi olla esimerkiksi vainajan avopuoliso, ystävä, edunvalvoja tai jos vainaja oli kuollessaan esimerkiksi sairaalahoidossa, niin kyseisen laitoksen henkilökuntaan kuuluva. Kuolinpesään kuulumaton henkilö, joka on ottanut kuolinpesän asiat hoitaakseen, voi olla velvollinen toimittamaan myös perunkirjoituksen. Silloin hänelläkin on oikeus saada tietoja vainajan kuolinpäivän ja sen jälkeisistä pankkiasioista. Hänen tulisi kuitenkin voida esittää jonkinlainen selvitys oikeudestaan kyseisiin tietoihin, kuten esimerkiksi yhteinen osoite vainajan kanssa. Tällaisella henkilöllä tulisi olla kuitenkin myös yhden pesän osakkaan antama valtuutus tietojen saamiseen. Mikäli perillisiä ei ole ollenkaan, siirtyy pesän asioiden hoitaminen sekä perunkirjoitus Valtiokonttorin järjestettäväksi.

Kaikkien osakkaiden suostumus

Kuolinpesällä on oikeus päättää, mitä vainajalta jääneellä omaisuudella tehdään, mutta päätösten on oltava yksimielisiä. Tämä tarkoittaa sitä, että kuolinpesän varoja käytettäessä muihin kuin aiemmin mainittuihin laskuihin, on saatava kaikilta pesän osakkailta suostumus kyseisiin toimenpiteisiin. Näitä ovat esimerkiksi tilanteet, kun osakkaat haluavat nostaa kuolinpesän tililtä käteisvaroja tai maksaa laskuja, jotka eivät selvästi kuulu kuolinpesän maksettavaksi. Osakkaiden on siis hoidettava kuolinpesän varojen

käyttämiseen liittyvät asiat yhdessä paikan päällä tai valtuutettava joku osakkaista käyttämään varoja muiden osakkaiden puolesta. Tällöin valtuutetun on esitettävä vainajasta katkeamaton sukuselvitys sekä muiden osakkaiden allekirjoittama valtakirja, jossa he antavat valtuutetulle oikeuden hoitaa asioita yksin. Valtakirja on tehtävä kirjallisena ja sen on oltava riittävän yksilöity. Siitä on käytävä ilmi valtuuttaja, valtuutettu, tieto kuolinpesästä ja kuolinpesän tileistä sekä ne toimenpiteet, joita valtakirjalla voidaan hoitaa. Liitteenä on Handelsbankenin omasta Asiakirjapankista löytyvä valtakirja kuolinpesän asioiden hoitamiseen, jolla muut osakkaat voivat valtuuttaa yhden osakkaan hoitamaan kuolinpesän asioita.

Mikäli kuolinpesän varoja käytetään muihin kuin kuolinpesän kustannuksiin, on osakkaiden myös allekirjoitettava valtakirjan lisäksi ilmoitus, ettei vainaja ole tehnyt testamenttia eikä antanut lahjalupausta. Jos myöhemmin tuleekin ilmi, että kuolinpesän varat eivät riitä pesän velkojen maksamiseen, kuolinpesän osakkaat vastaavat pesän veloista nostamallaan summalla. Tällainen tilanne on kuitenkin hyvin poikkeuksellinen.

Kaikkien kuolinpesän osakkaiden suostumus tarvitaan myös silloin, jos kuolinpesän tiliin annetaan käyttöoikeus yhdelle osakkaalle tai jollekin muulle henkilölle. Tili voidaan liittää käyttöoikeuden haltijan verkkopankkiin, jos kuolinpesän kaikki osakkaat tämän hyväksyvät.

Kuolinpesän nimissä tehtävät arvopaperitoimeksiannot edellyttävät kaikkien osakkaiden suostumusta. Esimerkiksi, jos kuolinpesä haluaa myydä vainajalla olleita arvopapereita, on kaikkien osakkaiden oltava yksimielisiä asiasta. Sama pätee arvopapereiden ostoon.

Kaikki sopimukset, jotka kuolinpesä tekee pankin kanssa, on tehtävä yksimielisesti osakkaiden kesken. Tällaisia kuolinpesän nimissä tehtäviä sopimuksia ovat esimerkiksi tilisopimukset, luotonottaminen kuolinpesän nimiin tai vakuuden antaminen kuolinpesän nimissä. Myös tilin lopettaminen edellyttää kaikkien pesän osakkaiden suostumusta.

Aiemmin kerroin, että yksikin osakas voi saada tietoja vainajan tilin ja lainojen tilanteista kuolinpäivältä ja sen jälkeiseltä ajalta. Mikäli tietoja halutaan kuolemaa edeltävältä ajalta eli vainajan elinaikaisista pankkiasioista, on siihen saatava kaikkien osak-

kaiden suostumus. Jos yksikin osakkaista vastustaa vainajan elinaikaisten pankkiasioiden läpikäymistä, pankki voi antaa tietoja vain tuomioistuimen määräämälle pesänselvittäjälle. Pankkialan Asiakasneuvontatoimiston julkaisemien kirjallisten vastausten mukaan pankilla on kuitenkin oikeus erityisistä syistä antaa tietoa vainajan kuolinpäivää edeltävistä pankkiasioista yhdellekin pesän osakkaalle, jos pesänselvittäjän määräyksen hankkiminen aiheuttaisi kohtuuttomia kustannuksia pesän varallisuuteen nähden. Erityiseksi syyksi luetaan esimerkiksi väärinkäytösepäily tai tilanne, jossa osa pesän osakkaista on tavoittamattomissa.

Edunvalvottava kuolinpesän osakkaana

Jos kuolinpesän osakkaana on edunvalvonnan alainen henkilö, tarvitaan osakkaiden suostumusten lisäksi myös maistraatin lupa, kun varoja siirretään pois kuolinpesän tililtä. Osakkaiden on haettava maistraatin lupa myös silloin, kun kuolinpesän nimissä otetaan uutta luottoa tai pantataan tai myydään kuolinpesän omaisuutta. Lupa tarvitaan myös kuolinpesän luottoehtojen muuttamiseen, ellei luottoehtoja sitten helpoteta edunvalvottavan hyväksi. Myös ositus ja perinnönjako edellyttävät tietysti holhousviranomaisen lupaa.

Maistraatin lupaa ei tarvita silloin, jos kuolinpesän tililtä siirretään varoja toiselle kuolinpesän tilille toiseen pankkiin, sillä silloin on kyse vain tilisiirrosta kuolinpesän sisällä eikä esimerkiksi perinnönjaosta. Jos pesään on määrätty pesänjakaja, joka suorittaa perinnönjaon, maistraatin lupaa ei tarvita. Pesänjakajan tehtäviin kuuluu huolehtia erityisesti edunvalvottavan oikeuksien toteutumisesta.

5.6 Pesänselvitys ja perinnönjako

Pesänselvityksen tavoitteena on saada kuolinpesä jakokuntoiseksi. Perunkirjoituksessa kuolinpesä on saanut tietoonsa pesän varat ja velat, minkä jälkeen kuolinpesän varoilla maksetaan velat pois. Tämän jälkeen pesä on valmis jaettavaksi, mikäli jotakin jaettavaa on. Jos perittävä oli kuollessaan naimisissa, on ennen jakoa kuitenkin suoritettava ositus, johon palaan tarkemmin edempänä.

Jos kuolinpesän osakkaiden kesken ilmenee erimielisyyksiä pesän asioiden hoitamisesta, he voivat hakea tuomioistuimen määräämää pesänselvittäjää. Esitettyään määräyskirjan pesänselvittäjällä on oikeus hoitaa kuolinpesän pankkiasioita yksin. Hän ot-

taa pesän omaisuuden haltuunsa ja maksaa vainajalta jääneet velat tai ylivelkaisessa pesässä pyrkii pääsemään sopimukseen velkojien kanssa.

Kun pesä on saatu jakokuntoiseksi, mahdollisen pesänselvittäjän on ilmoitettava asiasta osakkaille ja tehtävä hallinnostaan tili. Pesänselvittäjän on pidettävä kuolinpesän omaisuus hallussaan perinnönjaon lainvoimaisuuteen saakka ja luovutettava kullekin osakkaalle hänelle tuleva omaisuus. Perillisten jako-osuuksia laskettaessa käytetään omaisuuden arvostuksessa usein jakohetken markkinahintaa, josta osakkaiden on päästävä yksimielisyyteen. Jos yksimielisyys perinnönjaosta osakkaiden kesken syntyy, he voivat jakaa perinnön sopimallaan tavalla. Mikäli asia ei kuitenkaan ratkea osakkaiden toimesta, niin riitatilanteissa pesään voidaan määrätä pesänjakaja, jos yksikin osakkaista näin vaatii. Pesänjakaja on usein sama henkilö, joka toimi pesänselvittäjänä.

Tällaisessa riitatilanteessa pesänjakaja määrää perinnönjaolle ajan sekä paikan ja kutsuu kaikki kuolinpesän osakkaat sopimaan perinnönjaosta. Jos sopimus saadaan aikaiseksi, jako toimitetaan sen mukaisesti. Jos taas sopimusta ei synny, pesänjakajan on toimittava tasajaon periaatteen mukaisesti. Tasajaon periaatteella tarkoitetaan sitä, että jokainen pesän osakas saa osan kutakin omaisuuslajia eli osan kaikenlaatuisesta omaisuudesta. Jos perinnönjättäjältä jäi esimerkiksi maata, osakekirjoja ja rahaa, on jokaisen perinnönsaajan saatava osa maata, osakekirjoja ja rahaa. Joskus perinnönjako voi hankaloitua, kun pesässä on paljon omaisuutta, jota ei voi jakaa osiin. Tällöin oikeus voi määrätä osan tai koko pesän omaisuuden realisoitavaksi.

Kun perintö on saatu jaettua, jaosta on laadittava jakokirja. Pesänjakajan jakamassa pesässä jakokirjaan tarvitaan vain pesänjakajan allekirjoitus. Muussa tapauksessa jakokirjaan tulee kaikkien pesän osakkaiden allekirjoitukset sekä lisäksi kahden esteettömän todistajan allekirjoitukset, jotka omilla allekirjoituksillaan todistavat pesän osakkaiden allekirjoitukset oikeiksi. Lisäksi jakokirja on päivättävä ja siitä on käytävä ilmi jaon kohteena ollut omaisuus sekä osakkaiden jako-osuudet. Kunkin osakkaan kuuluu saada välittömästi kopio jakokirjasta.

Ennen kuin varat voidaan jakaa, perinnönjakokirjan tulee olla lainvoimainen. Jos perinnönjaossa ei ole käytetty pesänjakajaa, jakokirja tulee lainvoimaiseksi silloin, kun pesän osakkaat allekirjoittavat sen. Tällöin he hyväksyvät jaon allekirjoituksillaan. Jakokirjaan laitetaan usein myös merkintä, että osakas hyväksyy jaon eikä aio moittia si-

tä. Jos kaikki osakkaat eivät hyväksykään jakoa sellaisenaan, alkaa kuuden kuukauden moiteaika. Moiteaikana osakkailla on oikeus käräjäoikeudessa vaatia jaon kumoamista tai oikaisemista. Mikäli kanteita ei nosteta, jako tulee lainvoimaiseksi.

Jos kuolinpesässä on edunvalvonnan alainen henkilö, edunvalvojan on haettava holhousviranomaisen lupa omaisuuden ositusta tai perinnönjakoa koskeviin sopimuksiin. Lupaa ei kuitenkaan tarvita, jos perinnönjaon suorittaa pesänjakaja. Pesänjakajan velvollisuus on aina huolehtia edunvalvottavan oikeuksien toteutumisesta.

Pankin tarvitsemat asiakirjat

Kun perinnönjakoa aletaan toteuttaa käytännössä, osakkaiden on toimitettava pankkiin tarvittavat asiakirjat. Pankin on saatava varmuus pesän osakkaista, joten pesän osakkaiden tulee esittää maistraatin vahvistama perukirjan osakasluettelo tai vahvistamaton perukirja virkatodistuksineen ja kaikkine liitteineen sekä tietysti mahdollinen testamentti. Lisäksi pankki tarvitsee lainvoimaisen perinnönjakokirjan. Jos jakajana on toiminut tuomioistuimen määräämä pesänjakaja, tarvitaan myös hänen määräyskirjansa. Jos pesänjakajaa ei ole käytetty, on toimitettava edunvalvottavien osakkaiden osalta maistraatin lupa. Pankki tarvitsee myös lainvoimaisen osituskirjan, jos perittävä oli kuollessaan naimisissa tai rekisteröidyssä parisuhteessa. Ositukseen tarvittavista asiakirjoista kirjoitan tarkemmin ositusta käsittelevässä kappaleessa.

5.6.1 Perinnönjako yleistestamentilla

Yleistestamentilla tarkoitetaan omistusoikeustestamenttia, jolloin perinnönjättäjä on testamentannut tietylle henkilölle omistusoikeuden koko omaisuuteensa tai johonkin osaan siitä. Kun perinnönjako suoritetaan tällaisen omistusoikeustestamentin perusteella, pankin on varmistuttava siitä, että mahdolliset lakiosaperilliset ovat saaneet lakiosansa perinnöstä tai että niitä ei ole vaadittu lainkaan. Pelkkä testamentin hyväksyminen ei kuitenkaan riitä varmistukseksi siitä, että perilliset eivät ole vaatineet lakiosiaan.

Mikäli perinnönjättäjä oli kuollessaan avioliitossa, pankki tarvitsee varmistuksen siitä, onko puolisoiden välillä tehty ositus. Tämä on tarkistettava siksi, että vasta osituksessa selviää vainajan jäämistö, josta hän voi määrätä testamentilla. Testamentinsaaja voi saada testamentissa määrätty varat, jos ne lainvoimaisen osituskirjan mukaan kuuluvat

vainajan osuuteen. Mikäli ositusta ei ole vielä suoritettu, varojen nostoon tarvitaan aina lesken suostumus.

Jotta pesän varat voidaan jakaa yleistestamentin mukaan, testamentin on oltava lainvoimainen ja sen on oltava annettu tiedoksi kaikille vainajan perillisille. Testamentin lainvoimaisuudesta voidaan varmistua silloin, kun perilliset ovat hyväksyneet testamentin ja sitoutuneet olemaan moittimatta sitä tai kun viimeisestä tiedoksiantopäivästä on kulunut vähintään kuusi kuukautta ja testamentissa on tuomioistuimen lainvoimaisuustodistus.

Pankille on toimitettava tällaisessa perinnönjakotilanteessa selvitys pesän osakkaista, lainvoimainen testamentti, selvitys lakiosien maksamisesta tai siitä, että lakiosaperilliset eivät niitä vaadi sekä ositus- ja perinnönjakokirja, mikäli pesässä on useampia perillisiä tai omistusoikeustestamentinsaajia.

5.6.2 Perinnönjako erityistestamentilla

Erityistestamentista käytetään myös nimitystä käyttöoikeustestamentti. Tällaisella testamentilla perinnönjättäjä voi testamentata jonkin tietyn esineen, rahasumman tai käyttöoikeuden johonkin omaisuuteen. Käyttöoikeustestamentinsaaja ei siis saa omistusoikeutta vainajalta jääneeseen omaisuuteen, vaan hän saa käyttöönsä ainoastaan omaisuuden tuoton eli esimerkiksi tilivarojen korot tai osakkeiden osingot. Itse pääoman nostamiseen erityistestamentinsaajalla ei ole oikeutta ja hänen on säilytettävä omaisuus sen omistajan varalle. Varojen käyttöoikeutettu saa kuitenkin hakea varoille parempaa tuottoa esimerkiksi korkeakorkoisemmalta tililtä, kunhan se ei sisällä riskiä pääoman menetyksestä. Tällöin hän tekee uuden tilisopimuksen varojen omistajan nimiin testamentin nojalla.

Erityistestamentin perusteella suoritettavaa perinnönjakoa varten pankille on toimitettava samat selvitykset kuin yleistestamentinkin osalta eli selvitys pesän osakkaista, lainvoimainen testamentti, selvitys lakiosien maksamisesta tai siitä, että lakiosaperilliset eivät niitä vaadi sekä ositus- ja perinnönjakokirja, mikäli pesässä on useampia perillisiä tai omistusoikeustestamentinsaajia.

5.7 Ositus kuolinpesässä

Kuten avioerotilanteissa, myös kuolemantapauksessa on tehtävä ositus, jos perittävä oli kuollessaan avioliitossa. Kummassakin tilanteessa on tehtävä niin sanotusti tilinpäätös, jolloin toimitetaan ositus puolisoitten omaisuuksien välillä ja jaetaan puolisoitten avio-oikeuden alainen omaisuus. Pääpiirteittäin ositus tarkoittaa sitä, että puolisoitten yhteiset säästöt ja omaisuus lasketaan yhteen ja jaetaan puoliksi aviopuolisoitten kesken. Jos puolisoilla oli avio-oikeuden poissulkeva maistraattiin rekisteröity avioehto, toimitetaan silloin omaisuuden erottelu, jolloin kummallekin jää oma omaisuutensa.

Kuolinpesän osituksessa jaetaan kuolinpesän ja lesken yhteenlaskettu omaisuus tasan kuolinpesän ja lesken välillä, jolloin varakkaamman osapuolen on maksettava tasinkoa vähemmän omistavalle. Vainajan ollessa puolisoista varakkaampi osapuoli hän maksaa tasinkoa leskelle, jolloin leski saa heidän yhteenlasketusta omaisuudestaan puolet ja kuolinpesä toisen puolen. Jos taas leski on puolisoista varakkaampi, hän voi halutessaan käyttää tasinkoetuoikeuttaan eli tasinkoprivilegiä, jolloin hänen ei tarvitse maksaa tasinkoa kuolinpesälle ja hänen oma omaisuutensa säilyy hänen omistuksessaan. Jos leski käyttää tasinkoprivilegiä, siitä on aina oltava maininta perukirjassa.

Pankin tarvitsemat asiakirjat

Jos jompikumpi osapuoli maksaa osituksessa tasinkoa toiselle, tarvitsee pankki taas asianmukaiset dokumentit varojen siirtämistä varten. Pankille on toimitettava selvitys leskestä ja kaikista kuolinpesän osakkaista. Nämä tiedot selviävät maistraatin vahvistaman perukirjan osakasluettelosta tai vahvistamattomasta perukirjasta, johon on liitetty katkeamattomat sukuselvitykset. Lisäksi tarvitaan myös mahdollinen testamentti, kuten perinnönjaossakin. Osakasselvityksen lisäksi on toimitettava lainvoimainen osituskirja sekä mahdollisen pesänjakajan määräyskirja. Kuten perinnönjaossa, on osituksessakin toimitettava pankkiin maistraatin lupa, jos kuolinpesässä on edunvalvonnan alaisia osakkaita eikä pesänjakajaa ole määrätty.

6 SUREVAN ASIAKKAAN KOHTAAMINEN

Johdannossa jo totesinkin, että surevan asiakkaan kohtaaminen voi tuntua joskus kovin vaikealta, kun oikeita sanoja ei tunnu löytyvän. Tällainen tilannetaju on kuitenkin

asia, joka kasvaa jokaisen omien käytännön kokemusten myötä. Surevan asiakkaan kohtaamiseen ei voi etukäteen valmistautua, sillä jokainen asiakas ja tilanne ovat yksilöllisiä. Jokainen asiakas myös käsittelee surua omalla tavallaan, minkä vuoksi tilannetta ja asiakasta on niin sanotusti luettava juuri siinä hetkessä. Oma pankkiurani on vielä nuori, eikä tällaisia tilanteita ole eteeni kovin montaa osunut. Osaksi siitäkin syystä haluan perehtyä opinnäytetyöni aiheeseen hieman myös tunnepuolen näkökulmasta, jotta tulevaisuudessa minulla olisi apuna jonkinlaista pohjaa vaikeissa tilanteissa.

Sanomattakin lienee selvää, että surevaa asiakasta on aina kohdeltava erityisellä hienotunteisuudella ja ymmärryksellä. Erilaiset ihmiset reagoivat suruun eri tavoin, minkä vuoksi toimihenkilön on pystyttävä hienotunteisuuden lisäksi mukautumaan tilanteeseen aina asiakkaan käyttäytymisen ja toiminnan mukaan. Omasta kokemuksesta voin todeta sen, että usein suru vähentää henkilön halukkuutta osallistua sosiaaliseen kanssakäymiseen, johon voidaan lukea myös kuolinpesään liittyvien pankkiasioiden hoitaminen. Tällöin läheisen kuoleman tuoma suru saattaa aiheuttaa ihmisissä vihaisuutta, suuttumusta ja tiuskimista toisille ihmisille, kun omaa pahaa oloaan yritetään purkaa johonkin. Näissä tilanteissa toimihenkilön on tärkeää olla provosoitumatta asiakkaan sanoista ja muistaa, että asiakas käyttäytyy niin vain surun aiheuttaman tuskan vuoksi. On siis muistettava, että surevan asiakkaan mahdollinen viha ei kohdistu pankin toimihenkilöihin henkilökohtaisesti.

Kuolemantapaukset tuovat erityisen haastavia tilanteita toimihenkilöille, jolloin jokainen varmaankin pohtii erilaisia keinoja, miten asiakasta voisi parhaiten tukea hankalassa asiakaspalvelutilanteessa. Heikki Kruus kertoo esityksessään ”Henkinen jaksaminen, kun kohdataan surua” (2006), että asiakkaan tukeminen onnistuu parhaiten hyvällä, varmallalla ja ystävällisellä asioiden hoitamisella. Kohdellaan asiakasta kunnioitavasti sekä luottamuksella ja luodaan asiakkaalle turvallisuuden tunnetta ja rauhoitetaan ilmapiiriä.

Tällaiset haastavat tilanteet voivat tuoda esiin myös asiakaspalvelijan oman elämän suuria menetyksiä ja vastaavia kokemuksia, joita sureva asiakas käy siinä tilanteessa läpi. Näiden kokemusten avulla toimihenkilö pystyy ehkä samaistumaan asiakkaan tilanteeseen ja kohtaamaan hänet ja hänen surunsa sitä kautta. Vaikka surut ovatkin

erilaisia, omien kokemusten kautta voi asettaa itsensä asiakkaan asemaan, jolloin häntä voi kohdella siten, kuin haluaisi itseään kohdeltavan.

Vuokko Juurisoja kirjoittaa Rätinki-lehden artikkelissaan ”Miten kohtaan surevan ihmisen”(2010), että mikäli sureva henkilö itse ottaa tilanteen ja kuolemantapauksen puheeksi, meidän toimihenkilöinä on silloin helpompi tarttua asiaan. Silloin voi Juurisojan mukaan varovasti tarkemmin tiedustella esimerkiksi sitä, missä olosuhteissa kuolema tapahtui, sairastiko edesmennyt henkilö pitkään ennen kuolemaansa tai milloin hautajaiset pidetään. Tällainen tosiasioiden kertominen voi tehdä tilanteen ja asiakkaan olon vapauttavammaksi, kun hän saa ikään kuin purkaa henkistä taakkaansa hieman kevyemmäksi. Myötätuntoa voi antaa asiakkaalle aina, vaikka sopivia sanoja ei löytyisikään.

Yhteenvedon voisin todeta, että on tärkeää olla läsnä ja kohdata asiakas aidosti juuri siinä tilanteessa. Monesti surevat henkilöt kokevat menetettyjen asioiden muistelun tärkeänä, jolloin pelkkä kuunteleminen on erityisen suuri apu. Kuten aiemmin mainitsin, tilanne on aina asiakkaan kannalta herkkä ja siihen on suhtauduttava hienotunteisesti. Jotta haastetta on riittävästi, kaiken tämän lisäksi toimihenkilöiden on muistettava huolehtia, että kaikki lain edellyttämät asiakirjat tulevat toimitetuiksi asiakasta kuitenkaan uuvuttamatta.

7 ESIMERKKEJÄ KUOLINPESISTÄ

7.1 Ylivelkainen kuolinpesä

Asiakkaalla oli ollut ongelmia asuntolainansa maksussa jo pidemmän aikaa, eivätkä hänen varansa tahtoneet riittäisi asuntolainan sekä asuinkustannusten maksuun. Asiakas joutui myymään talonsa alihintaan ja hänelle jäi kauppahinnan saatuaan vielä lainaa jäljelle. Jäljelle jäänyt laina jäi vakuudettomaksi, kun ensisijainen vakuus myytiin, eikä takaajaa ollut. Asiakas kuoli yllättäen.

Asiakkaan kuoleman jälkeen hänen tilillään oli lainan kuukausierään riittävästi varoja, jolloin laina veloittui automaattisesti vainajan tililtä. Vainajan jälkeläinen, joka oli myös ainoa perillinen, ilmoitti asiakkaan kuolemasta pankille ja kertoi kuolinpesän olevan ylivelkainen. (Pankin toimihenkilö 2013.)

Toimenpiteet pankissa

Pankin toimihenkilö pyysi vainajan perilliseltä vainajan katkeamattoman sukuselvityksen sekä virkatodistuksen, josta kävi ilmi vainajan kuolintieto ja henkilöllisyys. Sukuselvityksestä kävi ilmi, että vainajalta ei jäänyt leskeä tai muita perillisiä kuin yksi rintaperillinen, joka oli myös kuolinpesän ainoa osakas. Myös hänen henkilöllisyystodistuksensa pyydettiin. Kuolintiedon oikeellisuudesta varmistuttuaan toimihenkilö sulki vainajan pankkikortin sekä verkkopankin ja lisäsi järjestelmään vainajan nimen perään tiedon ”kuolinpesä”. Toimihenkilö antoi vainajan jälkeläiselle tilien ja jäljelle jääneen lainan kuolinpäivän saldodokumentit perunkirjoitusta varten. Pankissa tarkistettiin, ettei kenelläkään ollut käyttöoikeuksia vainajan tileihin tai päinvastoin.

Pankin toimihenkilö pyysi kuolinpesän osakasta toimittamaan perukirjan jäljennöksen pankille, jotta pesän varattomuus voitiin varmuudella todeta. Kuolinpesä todella oli ylivelkainen ja kaikki kuolinpesän varat menivät perunkirjoitus- ja hautauskuluihin. Pankki joutui ”jäädättämään” vainajan lainojen maksun, jotta nämä ensisijaiset velat saatiin maksettua. Pankin tuli myös palauttaa vainajan kuoleman jälkeen automaattisesti veloittunut lainanmaksu, koska se tarvittiin kokonaisuudessaan perunkirjoitus- ja hautauskulujen maksuun. Ylivelkaisen kuolinpesän vakuudeton luotto jäi pankin luottotappioksi.

Jos pesä ei olisi ollut ylivelkainen ja tilillä olisi ollut riittävästi varoja, lainan automaattisessa veloittumisessa ei olisi ollut ongelmaa. Sellaisessa tapauksessa lainanmaksun olisi voitu katsoa menevän kuolinpesän hyväksi eikä haittaa olisi aiheutunut. Kun varoja kuitenkin oli niukasti eikä kuolinpäivän jälkeen tapahtuneelle suoraveloitukselle ollut pesän osakkaan suostumusta, pankissa tultiin siihen tulokseen, että lainanmaksu palautettiin vainajan tilille perunkirjoitus- ja hautauskulujen maksua varten. (Pankin toimihenkilö 2013.)

7.2 Toinen perillinen

Varakas pankin asiakas kuoli. Hän ei ollut avioliitossa, mutta hänellä oli yksi täysi-ikäinen rintaperillinen. Asiakkaalla ei ollut testamenttia, jolloin lakisääteisen perimysjärjestyksen mukaisesti hänen koko jäljelle jäänyt omaisuutensa siirtyi perinnönjaossa hänen ainoalle perilliselleen.

Useita kuukausia hautauksen ja perunkirjoituksen toimittamisen jälkeen ilmeni, että vainajalla oli myös toinen lapsi. Vainaja ei ollut elinaikanaan tunnustanut lasta omakseen, minkä vuoksi perillisestä ei ollut mainintaa vainajan sukuselvityksessä. Jotta väite toisesta rintaperillisestä voitiin todentaa, oli vainajalta otettava dna-näyte sukulaissuhteen selvittämiseksi. Henkilö todettiin vainajan biologiseksi lapseksi, jolloin hänelle lain mukaan kuului myös puolet perinnöstä. Aiemmin toimitettu perinnönjako oli purettava ja perintö jaettava uudelleen kahden perillisen kesken. (Pankin toimihenkilö 2013.)

Toimenpiteet pankissa

Kun tieto asiakkaan kuolemasta tuli pankille, pankissa toimittiin normaaliin tapaan ja päivitettiin asiakkaan tietoihin kuolinpäivä sekä lopetettiin käyttöoikeudet, kortit ja verkkopankki. Maistraatin vahvistamasta perukirjasta pankki pystyi toteamaan, että kuolinpesässä oli vain yksi osakas. Pesän osakas hallinnoi kuolinpesän tilejä yksin ja lopetti muun muassa vainajan suoraveloitussopimukset ja muut tarpeettomaksi katsomansa pankkipalvelut. Perillinen toimitti pankkiin lainvoimaisen jakokirjan, jonka perusteella pankki siirsi vainajan tilivarat perillisen tilille. Perinnönjaon jälkeen kuolinpesän tilit suljettiin ja kaikki palvelut lopetettiin. Asiakirjat arkistoitettiin normaalin käytännön mukaan pankin holviin.

Sukulaisuussuhteen selvityksen jälkeen perinnönjako mitätöitiin lakimiesten avustuksella. Pankki sai tiedon tästä, kun ainoaksi luultu perillinen pyysi saada jäljennöksiä arkistoiduista kuolinpesän asiakirjoista. Perukirja kirjoitettiin uudelleen, jolloin siihen merkittiin tieto toisesta rintaperillisestä. Pankki ei kuitenkaan joutunut tilanteessa välikäteen, sillä kuolinpesän varat oli aiemmin jaettu ensimmäisen perukirjan ja sen hetkisen oikean tiedon mukaan. Myös pankissa olleet vainajan tilit ja muut palvelut oli lopetettu jo lähes vuotta aiemmin sen aikaisen perukirjan ja sukuselvityksen mukaisen tiedon perusteella. Pankki oli toiminut oikein tehdessään perinnönjaon ensimmäisen perinnönjakokirjan mukaan, kun toista perillistä ei vielä ollut kenenkään tiedossa. Pankkia ei voinut laittaa vastuuseen kuolinpesän tilien lopettamisesta, sillä menettely oli ollut ohjeistuksen mukaista. Vastuu perinnön palauttamisesta uudelleen jaettavaksi oli edesmenneen asiakkaan sillä perillisellä, jolle kuolinpesä oli jo jaettu. (Pankin toimihenkilö 2013.)

7.3 Velallisen maksukyvyttömyys ja takaajan kuolema

Asiakas oli ottanut pankista kulutusluottoa. Luoton takaajana oli velallisen isä henkilökohtaisella varallisuudellaan. Isän antaman takauksen lisäksi lainassa ei ollut muuta vakuutta. Asiakas ajautui maksuvaikeuksiin eikä kyennyt enää maksamaan luottoaan pois sovitusti. Asiakkaan aiemmin toteutuneesta huonosta ja epäluotettavasta maksukäyttäytymisestä johtuen pankki ei enää suostunut uusiin maksujärjestelyihin. Kulutusluoton korot ja lyhennyserät jäivät rästiin monen kuukauden ajalta, jolloin pankki siirtyi velan perimisprosessiin.

Luoton poismaksu siirtyi takaussitoumuksen mukaisesti takaajana olleen isän maksettavaksi, jolta pankki alkoi periä velkaa. Takaajana ollut isä menehtyi, jolloin takausvastuu jäi kuoleman jälkeen kuolinpesälle. Perukirjasta kävi ilmi, että kuolinpesällä ei takauksen lisäksi ollut lainkaan muuta velkaa. Kuolinpesän varat oli ensisijaisesti käytettävä pesänselvitysvelkoihin sekä perunkirjoitus- ja hautauskuluihin. Tämän jälkeen kuolinpesään jääneet varat käytettiin kokonaisuudessaan kulutusluoton poismaksuun takaussitoumuksen perusteella. Vaikka kuolinpesässä oli maksukyvyttömän velallisen lisäksi muitakin osakkaita, ei pesästä jäänyt perillisille takausvelan poismaksun jälkeen enää jaettavaa perintöä. (Pankin toimihenkilö 2013.)

Toimenpiteet pankissa

Takaajan maksukyvytön poika ilmoitti pankille, että hänen isänsä oli menehtynyt. Ilmoittajalla ei ollut vielä vainajan virkatodistuksia, mutta hänellä oli esittää pankille kuolintodistus, josta kävi ilmi kuolinpäivä. Tieto kuolemasta päivitettiin heti pankin järjestelmiin. Toimihenkilö otti avukseen Kuolleen henkilön asiakkuuden selvityslomakkeen, josta hän pystyi varmistamaan, että oli muistanut tehdä välittömästi asiakkaan kuolemaan liittyvät toimenpiteet. Vainajan pankkikortti ja verkkopankki lopetettiin ja samalla varmistettiin, että käyttöoikeusvaltakirjoja ei ole.

Perunkirjoitukseen tarvittavien kuolinpäivän saldo- ja lainatietoja varten pankki pyysi vainajan jälkeläistä toimittamaan vainajan katkeamattoman virkatodistuksen, jotta osakkuus kuolinpesään voitiin todeta varmaksi. Vaikka vainajan perillinen olikin pankin henkilökunnalle tuttu, oli pankissa dokumentoitava myös se, että hänen henkilöllisyytensä oli tarkistettu. Virkatodistuksesta kävi ilmi, että pesässä oli myös muita osakkaita. Muut osakkaat asuivat pitkän välimatkan päässä ja asioiden hoitamisen

helpottamiseksi pankki antoi perilliselle mukaan valtakirjan, jolla muiden osakkaiden oli mahdollista valtuuttaa yksi heistä hoitamaan kuolinpesän pankkiasioita.

Perunkirjoituksessa kerättiin yhteen vainajalta jääneet varat ja velat, jonka jälkeen perunkirjan jäljennös toimitettiin pankkiin. Vainajan tililtä maksettiin ensin perunkirjoituksesta ja hautauksesta aiheutuneet kustannukset. Perunkirjasta todettiin, että vainajalla ei ollut muita velkoja kuin takaussitoumuksen perusteella maksettavaksi tullut kulu- tusluotto. Koska kuolinpesän velat on aina maksettava ennen perinnönjaon toteutta- mista, pesän tilivarat käytettiin ensin perunkirjoitus- ja hautauskuluihin, jonka jälkeen varat menivät kokonaisuudessaan kulutusluoton maksuun. Kuolinpesän osakkaille ei jäänyt lainan poismaksun jälkeen enää jaettavaa perintöä. (Pankin toimihenkilö 2013.)

8 POHDINTA

Jokainen kuolinpesä muodostaa yksilöllisen tilanteen, johon liittyy paljon käytännön järjestelyjä. Vainajan omaiset kuolinpesän osakkaina ovat usein täysin uudenlaisessa tilanteessa, jolloin pankin henkilökunnan asiantuntemus on heille suureksi avuksi käytännön pankkiasioden hoitamisessa. Olosuhteet kuolinpesien välillä voivat olla hyvin erilaisia, jolloin kuolinpesän asioiden hoitoon liittyvä pankin toimihenkilöiden tietä- mys on tärkeää. On tärkeää, että toimihenkilöt tuntevat kuolinpesää koskevat perus- toimenpiteet sekä lakeihin pohjautuvat pankin omat toimintatavat.

Teoreettisesti ajateltuna kuolinpesän asioiden hoito voi vaikuttaa melko loogiselta ja selkeältä, mutta käytännössä asiat eivät aina suju yhtä ongelmattomasti. Ongelmatilan- teita saattaa syntyä etenkin osakkaiden keskinäisissä riitatilanteissa, kun esimerkiksi perinnönjako aiheuttaa erimielisyyksiä. Ongelmia voi aiheutua myös, jos pesässä on paljon osakkaita ja välimatkat ovat pitkiä, jolloin kuolinpesän asioiden hoito hankaloi- tuu huomattavasti.

Opinnäytetyön tavoitteena oli toimia pankin toimihenkilöiden oppaana ja tukena eteen tulevissa kuolinpesätapauksissa ja niiden hoitamisessa. Tarkoituksena oli, että toimi- henkilö tietäisi, miten toimia oikein haastavassa tilanteessa ja mitä asiakirjoja hänen tulisi kuolinpesän osakkailta pyytää. Pankissa tulee olla tietämys siitä, mitä tietoja kenellekin saa luovuttaa ja mitä toimenpiteitä kukin osakas saa tehdä. Työn tavoitte- na oli myös se, että toimihenkilöillä olisi kuolinpesiin liittyvät peruskäsitteet ja toi- menpiteet hallussa, jotta he voisivat paremmin perehtyä mahdollisiin tarkempiin yksi-

tyiskohtiin ja epäselvyyksiin ongelmatilanteissa. Opinnäytetyön tarkoituksena on, että toimihenkilö tietää, miksi hänen on tärkeää toimia ohjeistuksen mukaisesti, miksi tietyt asiakirjat on pyydettävä ja mitä niistä on selvitettävä.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut mielenkiintoinen prosessi. Aihevalintaani vaikutti suuresti se, että oman kokemukseni mukaan kuolinpesään liittyvät asiat koettiin pankissa osittain kovin hankaliksi ja monimutkaisiksi hoidettaviksi. Kuolinpesätilanteissa toiminta tuntui aina hieman epävarmalta ja sen myötä myös hitaalta, kun oli tarkasti pohdittava asioiden oikeanlaista hoitamistapaa. Opinnäytetyöprosessin myötä olen perehtynyt kuolinpesiin liittyvään juridiikkaan ja kuolinpesän asioiden hoitoa käsittelevään oikeudelliseen lähdemateriaaliin. Olen myös saanut paljon tietoa pankin toimihenkilöiden käytännön kokemusten kautta, joka on osaltaan auttanut sisäistämään kuolinpesiin liittyvää juridista ja teoreettista puolta. Tämän ansiosta olen pystynyt syventämään omaa osaamistani kyseisestä aiheesta ja prosessin edetessä saanut itsevarmuutta oman työni hoitamiseen ja käytännön kuolinpesätilanteiden selvittämiseen.

Tätä opinnäytetyötä Handelsbankenin toimihenkilöt voivat hyödyntää omassa työssään, mikäli heille tulee kuolinpesän pankkiasioiden hoitoon liittyviä epäselvyyksiä. Uskon, että tällaisenaan opinnäytetyö luo pankin henkilökunnalle hyvän perustan ja tietämyksen kuolinpesän asioiden varmalle hoitamiselle. Pankin on pystyttävä hoitamaan asiat uskottavasti ja luotettavasti, joten on tärkeää, että vaadittava tietotaito löytyisi jokaiselta toimihenkilöltä. Opinnäytetyötä olisi mahdollista jatkaa tiivistämällä sen sisältämä tieto lyhyeksi toimintaohjelmaiseksi muistilistaksi, josta tarvittavien asiakirjojen ja toimenpiteiden tarkastaminen olisi helppoa ja nopeaa. Tiivistetyn toimintaohjeen avulla kukin toimihenkilö voisi itsenäisesti hoitaa kuolinpesiin liittyvät perustoimenpiteet ja siten saattaa asian mutkattomasti eteenpäin. Koen opinnäytetyön tekemisen lisänneen henkilökohtaista osaamistani kuolinpesäasioissa todella paljon. Aiheeseen perehtymisen jälkeen pystyn hoitamaan kuolinpesiin liittyvät asiat työssäni itsenäisesti ja neuvomaan asiakkaita oikeanlaiseen toimintaan.

LÄHTEET

Ahvenanmaan itsehallintolaki 16.8.1991/1144.

Gottberg-Talve, E. 1990. Jäämistöoikeuden perusteet. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Holhoustoimilaki 1.4.1999/442.

Juurisoja, V. 2010. Miten kohtaan surevan ihmisen. Rätinki, henkisen hyvinvoinnin lehti 01/2010, s. 7. Saatavissa: http://www.itainentiimi.fi/ratinki/ratinki_1_10.pdf [viitattu 25.4.2013].

Ketkä ovat perillisiä?. Valtiokonttori. Saatavissa: <http://www.valtiokonttori.fi/Public/default.aspx?nodeid=18368> [viitattu 2.11.2011].

Kolehmainen, A. 2006. Sopimus ja kuolinpesän hallinto. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.

Koponen, J. 2009. Kuolinpesän osakkaan opas. Helsinki: Edita Prima Oy.

Kruus, H. 2006. Henkinen jaksaminen, kun kohdataan surua. Saatavissa: http://www.shk.fi/koulutus/aiemmat/pori_henkinen_jaksaminen.pdf [viitattu 25.4.2013].

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 18.7.2008/503.

Linnainmaa, L. 2002. Lakiopas omaiselle. Helsinki: WSOY Lakitieto.

Pankin toimihenkilö. Haastattelu 27.8.2013. Kotka: Svenska Handelsbanken Ab (julk.), Suomen sivukonttoritoiminta.

Pankkialan Asiakasneuvontatoimiston julkaisemat kirjalliset vastaukset. Vakuutus- ja rahoitusneuvonta. Saatavissa: http://www.fine.fi/userfiles/file/PA_kirjalliset.pdf [viitattu 23.4.2013].

Perhe- ja perintöoikeutta pääpiirteissään. Sijoituspalvelualan tutkinnot. Saatavissa:
http://www.sijoittajapalvelin.net/pdf/Perintooikeutta_2013.pdf [viitattu 23.4.2013].

Perinnönjako. Suomen lakiopas. Saatavissa:
<http://www.lakiopas.com/lakitietoa/perinnonjako/> [viitattu 23.4.2012].

Perintökaari 5.2.1965/40.

Perukirja ja perintöveron määrä. Perunkirjoitus ja perukirja. Verohallinto. Saatavissa:
http://www.vero.fi/fi-FI/Henkiloasiakkaat/Perinto/Perukirja_ja_perintoveron_maara%2822694%29 [viitattu 24.4.2013].

Perukirjan toimittaminen. Pesän osakkaiden selvittäminen. Suomen lakiopas. Saatavissa:
<http://www.lakiopas.com/lakitietoa/perunkirjoitus/toimittaminen> [viitattu 29.2.2012].

Puronen, P. 2006. Näin teen perukirjan itse. Helsinki: Talentum.

Rahoitustarkastus tiedottaa. Finanssivalvonta. 01/2007. Saatavissa:
http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tiedotteet/Arkisto/Rata_tiedottaa/Documents/Rata_tiedottaa_012007.pdf [viitattu 3.5.2012].

Valtiokonttori. 2011. Valtion perintöasiat. Esite.

Handelsbanken

Kotka
puh. 010 444 3630

VALTAKIRJA

1 (1)

16.10.2013

Kuolinpesän pankkiasioiden hoitamiseksi Handelsbankenissa.

Valtuuttaja :n kuolinpesän osakkaat	
Vainajan henkilötunnus	Kuolinpäivä

Valtuutetun nimi	Henkilötunnus
Valtuutetun osoite	Puhelin

Valtuutettu on oikeutettu

- Maksamaan laskuja ja nostamaan varoja kuolinpesän pankkitileiltä
- saamaan kuolinpesän talletus- ja arvo-osuustilien tilitiedot haluamaltaan ajalta
- irtisanomaan ja lopettamaan kuolinpesän tilejä sekä avaamaan uusia tilejä kuolinpesän nimissä
- perustamaan ja lopettamaan käyttöoikeuksia kuolinpesän pankkitileihin
- solmimaan ja irtisanomaan pankkikorttia, internetpankkiyhteyttä, maksupalvelua, suoraveloitusta tms. koskevia pankkipalvelusopimuksia
- myymään arvopapereita kuolinpesän säilytyksestä ja arvo-osuuksia kuolinpesän arvo-osuustililtä
- käymään tallelokerolla, lopettamaan sen ja vastaanottamaan sen sisällön
- vastaanottamaan tilioitteita, tilityksiä ja muita pankin tiedotuksia

Paikka ja aika	
Allekirjoitus	Henkilötunnus
Nimenselvennys	Puhelinnumero

Paikka ja aika	
Allekirjoitus	Henkilötunnus
Nimenselvennys	Puhelinnumero

Paikka ja aika	
Allekirjoitus	Henkilötunnus
Nimenselvennys	Puhelinnumero

Paikka ja aika	
Allekirjoitus	Henkilötunnus
Nimenselvennys	Puhelinnumero

Paikka ja aika	
Allekirjoitus	Henkilötunnus
Nimenselvennys	Puhelinnumero

Paikka ja aika	
Allekirjoitus	Henkilötunnus
Nimenselvennys	Puhelinnumero

- Liitteet: perukirja
 testamentti
 täydellinen sukuselvitys
 maistraatin todistus perukirjan osakasluettelon vahvistamisesta

Svenska Handelsbanken AB
Yhtiömuoto: julkinen pankkiosakeyhtiö (julk)
Hallituksen kotipaikka: Tukholma
Rekisteröity Ruotsin rahoitustarkastuksen
pitämässä pankkirekisterissä
Organisaationro: 502007-7862

Svenska Handelsbanken AB (julk),
Suomen sivukonttoritoiminta
Y-tunnus 0861597-4

Osoite
Aleksanterinkatu 11
00100 Helsinki

Puhelin
010 444 11

Telekopio
010 444 2299

www.handelsbanken.fi

SWIFT
HANDFIHH

PERUKIRJAN MALLI

Laadittu	Kotkassa 13.10.2013 osoitteessa Keskuskatu 29, 48100 Kotka
Perinnönjättäjä	Martti Mauno Meikäläinen (120345-1234) kuolinpäivä: 07.05.2013 kotikunta: Kotka viim. osoite Martinkuja 12 B 1, 48100 Kotka
Pesän osakkaat	1. Leski, Maija Meikäläinen os. Mallikas (120345-1222) Martinkuja 12 B 1, 48100 Kotka 2. Tytär, Liisa Lipponen os. Meikäläinen (121270-1321) Liisankatu 18, 45100 Kouvola 3. Poika, Kalle Meikäläinen (311268-4312) Kallenkatu 15 B, 48100 Kotka
Pesänilmoittaja	Liisa Lipponen
Läsnä toimituksessa	Toimituksessa olivat läsnä uskotut miehet ja kaikki osakkaat. Merkittiin, että kaikki pesän osakkaat oli kutsuttu perunkirjoitukseen Liisa Lipponen toimesta.
Asiakirjat	Perukirjan perusteiksi esitettiin seuraavat asiakirjat: <ul style="list-style-type: none">- Vainajaa ja pesän osakkaita koskevat virkatodistukset- Saldotodistukset- Lainhuutotodistukset ja kiinteistörekisteriotteet- Isännöitsijäntodistus- Hautauskulositteet ym. kulutositteet Selvitykset otettiin tarpeellisilta osin liitteeksi tähän perukirjaan.
Testamentti	Ei testamenttia
Ennakkoperinnöt	Perinnönjättäjä ei ole antanut ennakkoperintöä, lahjaa tai muuta etuutta, joka olisi otettava huomioon perintöveroa määrättäessä.
Vakuutuskorvauksia	Vakuutuskorvauksia ei ole maksettu perinnönsaajille eikä mitakaan PerVL 7a§:ssä mainittuja korvauksia.
Tiedonannot	Perintöverosta koskevia lisätietoja ja tiedoksiantoja vastaanottaa pesän- hoitajana ja ilmoittajana toimiva Liisa Lipponen.

Leski Maija Meikäläinen ilmoitti pitävänsä jakamattomana hallinnassaan puolisoiden yhteisen kodin asuinirtaimistoinen (PK 3:1 a § 2 momentti).

Leski Maija Meikäläinen ilmoitti, että käyttää oikeuttaan olla luovuttamatta omaisuuttaan tasinkona vainajan perillisille (avioliittolaki 103 § 2 momentti).

Vainajan varat ja omaisuus

Pankkitilien saldot per kuolinpäivä:

	Svenska Handelsbanken Ab (julk.)	
	FI12 3131 3001 2345 67	85,75
	FI13 3131 3007 6543 21	50.000,00
	FI14 3131 1009 8765 43	25.000,00
	S-Pankki	
	393939-123456	1.565,50
Arvopaperit	Outokumpu Oyj 400,00 kpl (markkina-arvo 06.05.2013)	220,00
	Fortum Oyj 105,00 kpl (markkina-arvo 06.05.2013)	1522,50
Kiinteistöt ja rakennukset	Vapaa-ajan asunto Kiinteistötunnus 285-123-1-2 Mökkikuja 2, 48100 Kotka	60.000,00
Kulkuneuvot	Audi A5 CBA-321 vm. 2012 Kawasaki 1600 vm. 2004	49.500,00 9.900,00
Verot	Veronpalautus	655,00
Koti-irtaimisto	Puolet koti-irtaimistosta, ei perintöverotuksellista merkitystä	
Henkilökohtaiset tavarat	Ei perintöverotuksellista merkitystä	
Vainajan omaisuus yhteensä		198.448,75

Vainajan velat ja poistot

- Saldotodistukset	30,00
- Virkatodistukset	15,50
- Hautaus- ja muistotilaisuuden kulut	4.150,00
- Ajoneuvovero (Audi A5)	82,50
- Sähkölasku (Mökkikuja 2)	185,20
- Internetliittymälasku	32,00
- Matkapuhelinliittymä	19,50
- Hautakivi, varaus	3000,00
- Pesänhoitajan puhelin- ja matkakulut arvio	200,00
- Uskottujen miesten palkkio, varaus	300,00

Vainajan velat

- Kiinteistövero, Mökkikuja 2	105,00
- Audi A5, katsastus (maksanut Liisa Lipponen)	90,00

Vainajan velat ja poistot yhteensä**8.209,70**

Perittävän omaisuuden säästö

Pesän varat yhteensä	198.448,75
Pesän velat ja poistot yhteensä	8.209,70
Pesän säästö	190.239,05

Lesken varat ja omaisuus

Pankkitilien saldot korkotuloineen

	Svenska Handelsbanken Ab (julk.)	
	FI12 3131 1001 6543 21	6.555,00
	FI11 3131 1006 5432 11	88.900,00
Arvopaperit/rahastot	Svenska Handelsbanken Ab (julk.)	
	Active 50	6.750,00
	Asunto Oy Martinkuja 12 os. 1234-2345	150.000,00
	3h+k+s 88 m2	
	Martinkuja 12 B 1, 48100 Kotka	
Kulkuneuvot	Nissan Micra ABC-123 vm. 1997	550,00
Lesken omaisuus yhteensä		252.755,00

Vakuutus

Pesän ilmoittajana vakuutan valaehtoisesti, että perunkirjoitusta varten antamani tiedot ovat oikeat ja etten tahallisesti ole jättänyt mitään ilmoittamatta.

Kotkassa 13.10.2013

Liisa Lipponen

Liisa Lipponen
121270-1321

Uskotut miehet

Todistamme täten, että olemme kaiken perukirjaan oikein merkinneet ja pesän varat parhaan ymmärryksemme mukaan arvioineet.

Kotkassa 13.10.2013

Harri Hakkarainen

Harri Hakkarainen
toimitusjohtaja
Harrinkatu 8
00100 Helsinki
puhelin 040 123 4567

Pekka Pekkanen

Pekka Pekkanen
valtiotieteen maisteri
Pekanpolku 1
48100 Kotka
050 123 4567

Muut läsnäolleet

Maija Meikäläinen

Maija Meikäläinen

Kalle Meikäläinen

Kalle Meikäläinen